

บทที่ ๒

แนวคิดอิทธิปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทที่ ๒ นี้ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องของอิทธิปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาว่ามีความหมาย ประเภทของอิทธิปาฏิหาริย์ ความสำคัญของปาฏิหาริย์ ลักษณะของอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ การปฏิบัติเพื่อให้เกิดอิทธิปาฏิหาริย์ ประโยชน์และโทษของปาฏิหาริย์ในพุทธศาสนา ดังลำดับต่อไปนี้

๒.๑ ความหมายของอิทธิปาฏิหาริย์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน^๑ ได้ให้ความหมายไว้ว่า อิทธิปาฏิหาริย์ (-ติหาน) น.สิ่งที่น่าอัศจรรย์ ความอัศจรรย์ (ป.) น.สิ่งที่น่าอัศจรรย์,ความอัศจรรย์

พจนานุกรมบาลีไทยฉบับนักศึกษา^๒ “ปาฏิหาริย์” ให้ความหมายไว้ว่า ความมหัศจรรย์ปรากฏที่แปลกประหลาดปาฏิหาริย์ มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลี ๒ คำ คือ คำว่า “ปาฏิ” และคำว่า “หาริยะ” ซึ่งในแต่ละศัพท์จะมีความหมายที่แตกต่างกัน ดังนี้

ปาฏิ หมายถึง ปฏิปักษ์ หรือสิ่งที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงาน

หาริยะ หมายถึง ปฏิปักษ์ หรือสิ่งที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงาน

ดังนั้น เมื่อนำคำว่า ปาฏิ + หาริยะ จึงหมายถึง การปฏิบัติเพื่อให้อุปสรรคที่ขวางกั้นหมดสิ้นไป หรือการขจัดปัดเป่าให้อุปสรรคหายไป^๓ ก.การกระทำสิ่งที่ตามปกติทำไม่ได้ เช่น อิทธิปาฏิหาริย์ขึ้นไปอยู่บนหลังคา

ท่านพุทธทาสภิกขุ^๔ ให้ความหมายไว้ว่า อิทธิปาฏิหาริย์ คือการสลับคนเลวให้เป็นคนดี ปรับความทุกข์ให้เป็นความสุข อย่างนี้ถือว่าเป็นยอดสุดของอิทธิปาฏิหาริย์ ไม่ต้องเหาะได้เพราะว่าเหาะได้นั้นจะกลับคนชั่วให้เป็นคนดีได้หรือไม่ก็ไม่รู้มันไม่แน่ แต่การที่พระพุทธเจ้าตรัสกับใครเพียงสองสามคำ แล้วคนนั้นกลับตัวจากคนเลวเป็นคนดี จากปุถุชนเป็นพระอรหันต์อย่างนี้คือ อิทธิปาฏิหาริย์จริง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)^๕ ให้ความหมายไว้ว่า อิทธิปาฏิหาริย์เมื่อว่าตามรูปศัพท์แล้ว แปลว่า การกระทำที่ดีกลับ ชับไล่ หรือกำจัดเสียได้ซึ่งปฏิปักษ์

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๖๙๔.

^๒ พระอุตรคณาธิการ. รศ.ดร.จำลอง สารพัดนึก, พจนานุกรมบาลี+ไทย ฉบับนักศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๖๔๒.

^๓ พระธรรมไตรโลกาจารย์, พจนานุกรม บาลี - ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐) หน้า ๒๒๘.

^๔ พุทธทาสภิกขุ, สุนฺยญตารธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๕๑๔,

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๔), หน้า ๔๖๒.

ในระบบสืบค้นออนไลน์^๖ คำว่า อิทธิปาฏิหาริย์ น.ฤทธิ์เป็นอัศจรรย์ หมายถึง การแสดงฤทธิ์ที่พ้นวิสัยของสามัญมนุษย์ได้อย่างน่าอัศจรรย์, เป็นปาฏิหาริย์อย่าง ๑ ในปาฏิหาริย์ ๓ ได้แก่ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า อิทธิปาฏิหาริย์ หมายถึง การกระทำที่กำจัดหรือทำให้ผู้เป็นปฏิกษให้สิ้นไปและการทำกิเลสให้สิ้นไป ซึ่งการกระทำที่มีความอัศจรรย์เกิดขึ้นและมีผลตามเป็นอัศจรรย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท มี ๓ ประการ ดังนี้

๑. อิทธิปาฏิหาริย์ ฤทธิ์ที่สามารถแสดงให้เห็นเป็นอัศจรรย์ได้ด้วยการให้ฤทธิ์ที่เกิดจากการใช้พลังที่เกิดจากจิตการแสดงอิทธิฤทธิ์ทางใจสามารถกระทำสิ่งใดก็ได้ตามความมุ่งหมายของจิต เช่น กำบังหายตัว เหาะขึ้นไปบนอากาศ ซึ่งมีการแสดงอิทธิฤทธิ์ ๒ ลักษณะ คืออามิสฤทธิ์ เป็นการแสดงอิทธิฤทธิ์เพื่อให้มีความสำเร็จในทางวัตถุ และธรรมฤทธิ์ เป็นการแสดงฤทธิ์ในทางธรรม ซึ่งเป็นเหตุแห่งความเจริญทางธรรม^๗

๒. อาเทศนาอิทธิปาฏิหาริย์ การทลายใจเป็นผู้รอบรู้กระบวนการของจิตมนุษย์หรือสัตว์สามารถกำหนดจิตของคนอื่นได้อย่างน่าอัศจรรย์ใจ สามารถทลายจิตใจความคิด อุปนิสัยและจิตใจของผู้อื่นได้อย่างแม่นยำ

๓. อนุสาสนีอิทธิปาฏิหาริย์ อิทธิปาฏิหาริย์ที่เกิดจากการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง^๘

เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ทั้ง ๓ ประการนี้มีปรากฏกล่าวไว้ในสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต ดังมีเนื้อความกล่าวว่า

เกวัญญ์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ บุคคลคนเดียวแสดง เป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏหรือให้หายไปก็ได้ ทะลุฝ่ากำแพงหรือภูเขาไปไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ พุดขึ้นหรือด้าลงในแผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินไปบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินไปบนแผ่นดินก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปได้ ใช้ฝ่ามือลูบ คลำ พระจันทร์พระอาทิตย์อันมีฤทธิ์มากมีอำนาจมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ อย่างนี้เรียกว่าอิทธิอิทธิปาฏิหาริย์ เกวัญญ์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมทลายใจ ทลายความรู้สึกในใจ ทลายความรู้สึกนึกคิดของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นได้ว่า ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นไปโดยอาการอย่างนี้ อย่างนี้เรียกว่า อาเทศนาอิทธิปาฏิหาริย์ เกวัญญ์ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ย่อมพรั้งสอน อย่างนี้ว่า จงตรีกอย่างนี้ อย่าตรีกอย่างโน้น ส่งและสิ่งนี้จึงเข้าถึงสิ่งนี้อยู่ นี้จัดเป็นอนุสาสนี

^๖ พจนานุกรมไทยนุกรมออนไลน์.[ออนไลน์].แหล่งที่มา [https://dict.longdo.com/search/อิทธิปาฏิหาริย์/\[๑๕ ม.ค ๒๕๖๐\].](https://dict.longdo.com/search/อิทธิปาฏิหาริย์/[๑๕ ม.ค ๒๕๖๐].)

^๗ อจ.ทุก. (ไทย) ๒๐/๔๐๓/ ๑๑๗.

^๘ ที.สี. (ไทย) ๙/ ๔๘๔/ ๒๑๔.

อิทธิปาฏิหาริย์ อีกอย่างหนึ่ง การที่ตถาคตอุบัติขึ้นในโลกนี้ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ สมบูรณ์ด้วยศีล บรรลุปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน น้อมจิตไปเพื่อญาณทัสสนะ (ความรู้และความเห็นตามความเป็นจริง) นี้จัดเป็นอนุสาสนีอิทธิปาฏิหาริย์^๙

ซึ่งอิทธิปาฏิหาริย์ทั้ง ๓ ประการนี้พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญอนุสาสนีอิทธิปาฏิหาริย์ เพราะว่าเป็นหลักของการประพฤติปฏิบัติด้วยตนเองและสำเร็จมรรคผลด้วยตนเอง เป็นการเข้าถึงซึ่งสภาวะความเป็นจริงอย่างเที่ยงแท้แน่นอน แต่อย่างไรก็ดีอิทธิปาฏิหาริย์ทั้ง ๓ ประการก็เปรียบได้ดั่งเหมือนคนได้ทั้งเปลือก กระพี้ และแก่นของไม้ นั่นเอง

๒.๒ ประเภทของอิทธิปาฏิหาริย์

ประเภทของอิทธิปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนานั้น แบ่งออกได้เป็น ๒ อย่าง คือ ๑) ประเภทอิทธิปาฏิหาริย์ระดับโลกียะธรรม ๒) ประเภทอิทธิปาฏิหาริย์ระดับโลกุตระธรรม อิทธิอิทธิปาฏิหาริย์ทั้ง ๒ ประเภทนี้ มีความแตกต่างกันตรงจุดมุ่งหมายและผู้แสดงอิทธิอิทธิปาฏิหาริย์ กล่าวคือ

๒.๒.๑ ระดับโลกียะธรรม

อิทธิปาฏิหาริย์ในระดับนี้อยู่ในระดับปุถุชน กล่าวคือ การแสดงอิทธิปาฏิหาริย์สำหรับผู้ที่ยังไม่สิ้นไฟแห่งกิเลสหรือยังมีกิเลสมี ๕ ชนิด ได้แก่

- (๑) อิทธิวิธี หมายถึง วิธีแสดงฤทธิ์
- (๒) ทิพพโสถ หมายถึง เป็นผู้มืหุทิพย์
- (๓) เจโตปริยญาณ หมายถึง ผู้ที่สามารถกำหนดใจผู้อื่นได้อย่างแม่นยำ
- (๔) บุพเพนิวาสานุสสติ หมายถึง เป็นผู้มืฤทธิ์ในการระลึกชาติได้
- (๕) ทิพพจักขุ หมายถึง เป็นผู้มืตาทิพย์^{๑๐}

เมื่อกล่าวโดยสรุป อิทธิปาฏิหาริย์ในระดับโลกียะธรรมเป็นอิทธิปาฏิหาริย์ที่บุคคลสามัญชนทั่วไปก็สามารถแสดงได้ โดยเฉพาะผู้ที่มีศีล สมาธิ ปัญญา รักษากาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ แล้วก็สามารถแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ระดับนี้ได้ แต่พระพุทธเจ้าจะทรงห้ามสาวกระดับอริยสาวกแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ในระดับนี้ เพราะอาจทำให้สาวกของพระองค์ยึดติดในการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ดังกล่าว

สำหรับปุถุชน ฤทธิ์อาจเป็นโทษ ได้แก่ ผู้มีฤทธิ์เอง และแก่คนที่มาเกี่ยวข้องกับผู้มีฤทธิ์ อุตุชนผู้มีฤทธิ์ อาจจะทำให้เกิดความเมานฤทธิ์ลักษณะต่าง ๆ เช่น เกิดมานะว่าเราทำได้ในสิ่งที่คนอื่นทำไม่ได้ คนอื่นทำไม่ได้อย่างเรามีความรู้สึยกตชนข่มผู้อื่นกลายเป็นอัสถิตบุรุษไปหรืออาจเกิดความหลงใหลมัวเมาในลาภสักการะที่เกิดจากฤทธิ์นั้น นำฤทธิ์ไปใช้เพื่อก่อความชั่ว ความเสียหายอย่างพระเทวทัต เป็นต้น อย่างน้อยการติดใจเพลินอยู่ในฤทธิ์นั้นก็ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมที่สูงขึ้นไป ไม่อาจชำระกิเลสทำ

^๙ ที.สี. (ไทย) ๙/ ๔๘๓/ ๒๑๔.

^{๑๐} ที.สี. (ไทย) ๙/๒๓๔/ ๗๗.

จิตใจให้บริสุทธิ์ได้ และเพราะฤทธิ์ของปุณฺณเป็นของเสื่อมได้ แม้แต่ความห่วงกังวลหวั่นกับการรักษา ฤทธิ์ที่กลายเป็นปฺลิโพธ คืออุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถใช้ปัญญาพิจารณาตามวิธีของวิปัสสนาอย่าง ได้ผลดี ท่านจึงเอาฤทธิ์เป็นปฺลิโพธอย่างหนึ่งของวิปัสสนา เรียกว่า อิทธิปฺลิโพธ ซึ่งผู้ที่ฝึกอบรมปัญญา พึงตัดเสียให้ได้^{๑๑}

ข้อเสียของฤทธิ์ที่มีในปุณฺณที่มากเกี่ยวข้องกับผู้มีฤทธิ์ คือ คนที่มาเกี่ยวข้องอาจไปเป็นเหยื่อ ของผู้มีฤทธิ์หรือหลอกลวงว่ามีฤทธิ์ ซึ่งมีอกุศลเจตนาเอาฤทธิ์มาเอ่ยอ้าง เพื่อแสวงหาลาภสักการะ อย่างไรก็ตาม ในเรื่องนี้ก็มีข้อพึงสังเกตว่า ตามปกติผู้มีฤทธิ์ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติชอบจะใช้ฤทธิ์ในกรณีเดียวเมื่อ มีเหตุผลอันควรเพื่อเป็นการนำไปสู่การแนะนำสั่งสอนที่ถูกต้อง คือ อนุศาสนีอิทธิปาฏิหาริย์ ถ้าไม่มีเหตุผล เกี่ยวกับการแนะนำสั่งสอนธรรม แล้วมีฤทธิ์จะใช้ฤทธิ์ทำไม นอกจากเพื่อผูกคนไว้กับตนเป็นสะพานทอด ไปสู่ชื่อเสียง และลาภผล

ดังนั้น จึงควรยึดถือหลักไว้ที่เดียวว่า การใช้อิทธิปาฏิหาริย์จะต้องมีอนุศาสนีอิทธิปาฏิหาริย์ ตามมาด้วย ถ้าผู้ใดอ้างหรือใช้อิทธิปาฏิหาริย์โดยมิใช่เป็นเพียงบันไดที่จะนำไปสู่อนุศาสนีอิทธิปาฏิหาริย์ พึงถือไว้ก่อนว่าผู้นั้นปฏิบัติผิดในเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ เขาอาจมีอกุศลเจตนาหลอกลวง มุ่งแสวงหาลาภ สักการะหรือน้อยก็เป็นผู้มัวเมาหลงใหลเข้าใจผิดในเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์นั้น^{๑๒}

๒.๒.๒ ในระดับโลกุตตรธรรม

อิทธิปาฏิหาริย์ระดับนี้เป็นชั้นของพระอริยะเป็นโลกุตตรธรรม เป็นการแสดงเพื่อให้เกิด ความเลื่อมใสในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระองค์เป็นผู้เข้าใจในหลักของความจริง คือ อริยสัจ ๔ ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงธรรมให้สำเร็จตามความจริงที่เรียกว่า “ปาฏิหาริย์” ดังนี้

(๑) อนุศาสนีปาฏิหาริย์ เป็นหลักการแสดงธรรมให้พบกับความสำเร็จ เช่น พระพุทธเจ้า ทรงเทศนาสั่งสอนพุทธบริษัทของพระองค์เสร็จ ก็สามารถทำให้ผู้รับฟังธรรมสำเร็จในขั้นใดขั้นหนึ่ง หรือ เมื่อปฏิบัติตามหลักธรรมแล้วก็สามารถเข้าถึงซึ่งความสำเร็จในขั้นต่าง ๆ ตามลำดับของอริยบุคคล คือ โสดาบัน โสดาปัตติผล ดังกล่าว สิ่งเหล่านี้จึงเป็นการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์เช่นกัน

(๒) ทิพพโสธ การแสดงอิทธิฤทธิ์ทางหู เป็นบุคคลที่มีหูทิพย์สามารถที่จะรับฟังเรื่องราว ต่าง ๆ ในระยะไกลได้หรือพูดคุยกับทางกระแสดิจิตของพระอรหันต์ ซึ่งเป็นการแสดงฤทธิ์ทางจิตระดับ โลกุตตรธรรม

^{๑๑} พระพุทธโฆสะ, *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*, สมเด็จพระพุทธมหาราช (อภ. อาสโภ) แปลและเรียบเรียง, พิมพ์ ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยงค์พริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕๙.

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖๓.

(๓) เจโตปริยญาณ เป็นผู้มีความรู้ที่สามารถกำหนดจิตใจของบุคคลอื่นแม่นยำเหมือนพระพุทธองค์ทรงทราบวาระจิตของสัตว์โลกทั้งหลายที่มีวาระจิตต่างกันออกไปในลักษณะต่างกันตามหลักของกรรมเป็นเครื่องกำหนด

(๔) บุพเพนิวาสานุสสติญาณ การแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ที่เกี่ยวกับการระลึกชาติได้ของบุคคลที่ทำกิเลสให้สิ้นไป เช่น พระพุทธเจ้าและเหล่าสาวกของพระองค์ที่ตัดขาดจากกิเลสแล้วจึงจะสามารถแสดงอิทธิปาฏิหาริย์นี้ได้

(๕) ทิพพจักขุ อิทธิปาฏิหาริย์ทางสายตา เป็นบุคคลที่สามารถมองอะไรต่าง ๆ ที่อยู่ไกลได้อย่างชัดเจนเห็นภาพดังกล่าวนั้นอยู่ใกล้ ๆ

(๖) อาสวักขยญาณ เป็นผู้มีรู้ความสามารถทำให้อาสวะทั้งหมดสิ้นไป ซึ่งเป็นการเข้าถึงซึ่งความสุขอันสูงสุดในพระพุทธศาสนาตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า^{๑๓}

ถ้าเราพิจารณาฤทธิ์ที่เป็นโลกุตตระแล้วสามารถมองในแนวการปฏิบัติจากพระจริยาวัตรของพระบรมศาสดา และพระสาวก ซึ่งในการปฏิบัติต่ออิทธิปาฏิหาริย์นั้นสำหรับพระพุทธเจ้าเองนั้นจะทรงไม่โปรดทั้งอิทธิปาฏิหาริย์และอาเทศนาปาฏิหาริย์ แต่ทรงสนับสนุนอนุสาสนีปาฏิหาริย์ และใช้อยู่เสมอเป็นหลักประจำในพุทธกิจของพระองค์ จะมีอยู่บ้างเมื่อต้องการปราบฤทธิ์ เพื่อให้ผู้ชอบฤทธิ์ล้าพองในฤทธิ์นั้นได้ตระหนักในอิทธิฤทธิ์หรืออิทธิปาฏิหาริย์ต่างๆ นั้นได้ตระหนักเห็นคุณค่ามองเห็นสิ่งอื่นที่ดียิ่งกว่า ประเสริฐกว่าอิทธิปาฏิหาริย์ จนเกิดความพร้อมยอมรับที่จะเรียนรู้รับฟังสิ่งอันประเสริฐกว่า ซึ่งพระพุทธเจ้าจะทรงชี้แจงสั่งสอนแก่เขาด้วยอนุสาสนีต่อไป

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้สรุปขอบเขตจำกัดหรือจุดติดตันของอิทธิอิทธิปาฏิหาริย์ตลอดถึงอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั้งปวง ซึ่งทำให้ไม่สามารถเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาไม่เกี่ยวข้องกับจุดหมายของพุทธธรรม และไม่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินอริยมรรคได้ ทั้งไม่อาจเป็นที่พึ่งอันเกษมหรือปลอดภัยได้ด้วยเหตุผลนั้น ๒ ประการ คือ

๑) ทางปัญญา อิทธิปาฏิหาริย์ไม่อาจทำให้เกิดปัญญาหยั่งรู้สัจธรรมเข้าใจสภาวะธรรมทั้งหลายตามความเป็นจริงได้ ดังตัวอย่างพระภิกษุมิถุณีที่เหาะไปหาคำตอบเกี่ยวกับสัจธรรมทั่วจักรวาล จนถึงพระพรหมผู้ถือตนว่าเป็นผู้สร้างผู้บันดาลโลกก็ไม่สำเร็จหรือสิ้นสุดได้ และเรื่องฤาษีมิถุณีเหาะไปดูที่สุตโลกพิภพจนหมดอายุก็ไม่พบที่สุดแห่งภพได้

๒) ทางจิต อิทธิปาฏิหาริย์ ไม่อาจกำจัดกิเลสหรือดับความทุกข์ได้จริง จิตใจมีความขุ่นมัว กัดกรุ่น เปรี้ยวร้อน ถูกโลภะ โทสะ โมหะ ครอบงำ ก็ไม่สามารถแก้ไขให้หลุดพ้นเป็นอิสระได้ แม้จะใช้ฌานสมาบัติข่มไว้ ก็ทำได้เพียงชั่วคราว กลับออกมาสู่การเผชิญโลกและชีวิตตามปกติ เมื่อใดกิเลสและความทุกข์ก็หวนคืนมารังควาญได้อีก เมื่อนั้น ยิ่งกว่านั้นอิทธิปาฏิหาริย์อาจกลายเป็นเครื่องมือรับใช้กิเลสไปได้

^{๑๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/ ๔๓๑/ ๓๐๗.

ตั้งเรื่องพระเทวทัตที่เคยหลงผิดในใช้อธิปาฏิหาริย์มาเป็นเครื่องมือให้พระเจ้าอชาตศัตรูมายอมรับใช้ตนในการทำในสิ่งที่ไม่ดีซึ่งเป็นตัวอย่างการใช้อธิปาฏิหาริย์รับใช้ในกิเลสของตนนั่นเอง^{๑๔}

ดังนั้น อธิปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาจึงมีปรากฏแค่ ๒ ประเภท คือ อธิปาฏิหาริย์ระดับโลกียวิสัยธรรม ที่บุคคลทั่วไปหรือชาวโลกผู้ที่รักษากาย วาจาและจิตใจให้มีความบริสุทธิ์ ก็สามารถแสดงอธิปาฏิหาริย์ได้ แต่ในระดับนี้อาจทำให้เกิดความยึดติดในอธิปาฏิหาริย์ พระพุทธเจ้าทรงห้ามสาวกของพระองค์แสดงอธิปาฏิหาริย์ประเภทนี้ ส่วนอธิปาฏิหาริย์ระดับโลกุตระธรรมนั้นเป็นการแสดงอธิปาฏิหาริย์ของผู้สิ้นแล้วซึ่งกิเลส เป็นการแสดงอธิปาฏิหาริย์เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสแก่บุคคลที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใสได้ด้วยการแสดงธรรมเพื่อให้เกิดอธิปาฏิหาริย์ เช่น พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเสร็จพระองค์ทรงสามารถรู้วาระจิตของแต่ละบุคคลว่าอยู่ระดับใด ซึ่งเป็นการแสดงพระธรรมเทศนาเพื่อให้เกิดความเลื่อมใสดังกล่าว แต่ผู้แสดงอธิปาฏิหาริย์ไม่ยึดติดในส่วนนี้ เพราะไม่ใช่หนทางที่พ้นทุกข์ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

๒.๓ ความสำคัญของอธิปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนา

ความสำคัญของอธิปาฏิหาริย์นั้น มีความสำคัญในด้านการทำให้เกิดความสนใจ ที่ทำให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสของบุคคลทั้งหลาย ซึ่งเป็นความสำคัญในเบื้องต้น ซึ่งเป็นจุดเพื่อให้เข้ามาประพฤติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองผู้อื่นและสังคม ดังนี้

๒.๓.๑ ด้านการทำให้เกิดความสนใจ

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้เห็นถึงจุดเด่นเป็นที่น่าสนใจของแต่ละบุคคลในการที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติให้เห็นผลตามมาซึ่งเป็นเทศนาให้เกิดถึงความอัศจรรย์ใจ มีความคิดที่มีความสำคัญในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขในเบื้องต้น ท่ามกลางและสูงสุด คือ “อธิปาธ ๔ มี ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา”^{๑๕} เพราะการมีหลักของอธิปาธทั้ง ๔ ประการนี้จะต้องประสบความสำเร็จในการทำอธิปาฏิหาริย์ ดังนี้

๑) ฉันทะ เป็นความพอใจ มนุษย์ถ้ามีความพอใจที่จะทำอะไรแล้วก็หมายถึงสิ่งนั้นจะต้องสำเร็จตามความมุ่งหมายและเป็นการปฏิบัติด้วยใจรัก “จึงทำให้เกิดปริญา ๓ ประการ คือ การกำหนดรู้ในการผลิตรกรรม การทำความรู้จักในการกระทำความเข้าใจอย่างครบถ้วนในการนำไปลงมือปฏิบัติ”^{๑๖} เมื่อมีความพอใจแล้วจะสามารถทำให้มีความพอใจในการกำหนดรู้การทำความเข้าใจ และสามารถนำไปปฏิบัติด้วยความเข้าใจและจะประสบความสำเร็จในอธิปาฏิหาริย์

๒) วิริยะ เป็นความเพียร ซึ่งเป็นความมุ่งมั่นที่จะประกอบการณ์ให้สำเร็จด้วยความตั้งใจ ความเพียรหรือความพยายามนั้นจะต้องอาศัยความตั้งใจหรือตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ว่า อธิฐาน

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, หน้า ๔๖๕.

^{๑๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

^{๑๖} จ.ม. (ไทย) ๒๙/๖๒/๖๐.

ธรรมหรืออธิฐานธรรมเพื่อให้เกิดความมุ่งในการทำอิทธิปาฏิหาริย์ คือ “ปัญญา สัจจะ จาคะและอุปสมะ”^{๑๗} ดังนี้

(๑) ปัญญา การมีความเพียรนั้นสิ่งที่ขาดไม่ได้คือปัญญา ซึ่งเป็นการพิจารณาให้เห็นถึงความเป็นจริงในการใช้ความเพียรให้เกิดประโยชน์และเป็นการใช้ความเพียรให้เกิดประโยชน์

(๒) สัจจะ เป็นความตั้งใจจริงในการทำงานเพื่อให้เกิดประโยชน์ มนุษย์ถ้ามีความตั้งใจหรือการตั้งสัจจะแล้ว สิ่งลงทุนลงแรงไม่เสียเปล่า เพราะมีการตั้งสัจจะเพื่อให้เกิดความมุ่งมั่น

(๓) จาคะ เป็นการเสียสละหรือการสละเวลาในการเอาใจใส่ในอิทธิปาฏิหาริย์ของตนที่ทำอยู่ ซึ่งเป็นการทุ่มเททั้งร่างกาย และสติปัญญาเพื่อกิจการงานนี้ โดยเฉพาะก็จะทำให้อิทธิปาฏิหาริย์เกิดได้

(๔) อุปสมะ ความสงบหรือความมั่นใจในการที่จะได้รับผลจากการทำอิทธิปาฏิหาริย์ในการให้ได้พยายามใช้ปัญญาในการทำอิทธิปาฏิหาริย์ มีความตั้งใจทั้งร่างกายและแรงใจอย่างเต็มที่เพื่อให้ความเพียรพยายามสำเร็จลงด้วยดี

๓) จิตตะ เป็นการตั้งใจหรือความเอาใจใส่ในการนั้น ๆ ด้วยความคิดที่จะประกอบการนั้นให้สำเร็จด้วยดี ซึ่งเป็นการทุ่มเทเวลาให้กับงานอย่างเต็มความสามารถเพื่อให้เกิดฆราวาสธรรมเพื่อการครองเรือนของคฤหัสถ์ คือ “สัจจะ ทมะ ขันติและจาคะ”^{๑๘} ดังนี้

(๑) สัจจะ มีความมั่นคงในการปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถที่มีอยู่

(๒) ทมะ เป็นการข่มใจหรือการข่มจิตใจไม่ให้ฟุ้งซ่านเมื่อเจออุปสรรคต่าง ๆ

(๓) ขันติ เป็นผู้มีความอดทนทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อให้งานสำเร็จด้วยดี

(๔) จาคะ เป็นการสลัดความขุ่นมัวออกจากจิตใจหรือการสละกิเลสที่ทำให้จิตใจที่จะไฝในอบายมุข ซึ่งเป็นสาเหตุของการทำให้ทั้งในหน้าที่การงานดังกล่าว

๔) วิมังสา เป็นผู้มีความไตร่ตรองหรือการพิจารณาเพื่อให้เห็นถึงผลดี ผลเสีย ของการทำอิทธิปาฏิหาริย์ที่ได้ปฏิบัติมาแล้วว่า มีขาดตกหรือมีข้อบกพร่องอยู่ที่ใดบ้าง ถ้ามีข้อดีก็บันทึกเพื่อนำไปปฏิบัติในครั้งต่อไป หรือมีข้อเสียก็ควรหาข้อแก้ไขให้เรียบร้อย เพื่อให้มีความสมบูรณ์ ซึ่งเป็นหลักอิทธิปาฏิหาริย์ในพุทธศาสนา

ความสำคัญของอิทธิปาฏิหาริย์ในด้านการทำให้เกิดความสนใจนั้น เพราะว่ามันุชย์มีความเชื่อเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ดังนั้นอิทธิปาฏิหาริย์จึงเป็นเพียงจุดเริ่มต้นที่ทำให้มนุษย์เกิดความสนใจในหลักธรรมข้ออื่น ๆ ต่อไปที่ปฏิบัติแล้วที่ทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา คือ มีความศรัทธาในการดำเนินชีวิตเพื่อให้ถึงจุดหมาย คือ พระนิพพาน ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังจะได้นำเสนอในหัวข้อต่อไป

^{๑๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๔/๒๔๑.

^{๑๘} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๑๑/๓๖๑.

๒.๓.๒ ด้านที่ทำให้เกิดความเลื่อมใส

การแสดงอิทธิปาฏิหาริย์เพื่อให้เกิดความศรัทธาได้นั้น เป็นการทรงแสดงพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าเพื่อให้เกิดความอัศจรรย์ใจที่พระองค์แสดงพระธรรมเทศนาจบลงและทรงสามารถรู้วาระจิตของผู้ฟังพระธรรมเทศนาว่าอยู่ในระดับใดของภูมิจิตภูมิธรรมเหล่านี้พระองค์ก็ทรงทราบทั้งหมด ดังในการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ที่ทรงเสด็จไปปรหมโลกได้ด้วยกายเนื้อแล้วพระองค์ยังสามารถเสด็จจงกรมอยู่ในอากาศได้อีกด้วย ดังนี้

พระศาสดา มีพระหฤทัยปรารถนาจะทำพระอิทธิปาฏิหาริย์ด้วยพระองค์เพื่อทรมานเสียซึ่งเดียรฉัตรทั้งหลายให้พ่ายแพ้ทุกฐานภาพ จึงเนรมิตพระรัตนจักรมในอากาศยาวตลอดหมื่นจักรวาล เอาเขาพระสิเนรุราช ทั้งหมดโลกธาตุมาเป็นเสาทองรองรับเพดาน แล้วพระบรมครูก็เข้าสู่จุตตถณาสมาบัติ อันเป็นที่ตั้งแห่งอภิญา กระทำอิทธิปาฏิหาริย์เหาะขึ้นไปบนอากาศ เสด็จพระพุทธลีลาศไปมา ณ พื้นแห่งรัตนจักรม ด้วยปฐวิกลินบิภกรรม แล้วนฤมิตแสดงอาการไสยาสน์^{๑๙}

อิทธิปาฏิหาริย์ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงให้ปรากฏในโลกเพื่อความศรัทธาในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ที่ได้มีกล่าวไว้ในตำราทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นการแสดงให้เราเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้ามีสมบัติประจำพระองค์อย่างไร ทรงมีอิทธิปาฏิหาริย์ประการใด และทรงสามารถต่อสู้ต้านทานสรรพอันตรายตลอดถึงมฤตยูได้อย่างไร พระผู้มีพระภาคเจ้ายังได้เคยแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ที่เรียกว่าอวิภาวอิทธิปาฏิหาริย์ ย่อมทำให้มืดให้สว่างบ้าง ทำสิ่งที่มองไม่เห็นให้มองเห็นได้ทำให้มืดให้สว่าง โดยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงอธิษฐานให้ชาวเมืองสาเกตมองเห็นชาวเมืองสาวัตถี และชาวเมืองสาเกต นอกจากนี้ “พระผู้มีพระภาคเจ้ายังทรงแยกแผ่นดินให้คนทั้งหลายเห็นลงไปจนกระทั่งถึงอเวจีมหานรก และทรงแหวกอากาศให้คนทั้งหลายเห็นไปจนถึงพรหมโลก”^{๒๐} และหากจะกล่าวกันในเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ที่พระพุทธองค์เสด็จไปดาวดึงส์ เรื่องปรากฏดังนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้งทรงกระทำยมกอิทธิปาฏิหาริย์พระองค์เมื่อจะเสด็จไปยังภพดาวดึงส์นั้น ครั้งแรกพระองค์ได้ทรงเหยียบพื้นปฐพีด้วยพระบาทข้างซ้าย แล้ววางพระบาทซ้ายลงบนเขายุกันธร ทรงเริ่มแสดงอภิธรรมกถาตั้งแต่ต้น แก่เทวดาในแสนจักรวาลที่มาประชุมกัน โดยพระพุทธเจ้าจะทรงเนรมิตกายขึ้นมาอีกองค์หนึ่งทำหน้าที่แสดงธรรมแทนไปเรื่อย ๆ โดยไม่หยุด ส่วนตัวจริงจะเสด็จไปชำระพระโอษฐ์ด้วยการทรงเคี้ยวไม้ชำระฟันก่อนแล้วเสด็จไปทรงรับบิณฑบาตในหมู่ชนชาวอุตตรกุรุ แล้วเสด็จกลับมาเสวยที่ริมสระอนาคตาต และอิทธิปาฏิหาริย์ที่พระองค์ทรงกระทำได้ คือ “ติโรภาวอิทธิปาฏิหาริย์ ทำที่สว่างให้มืด ทำที่ไม่กำบังให้เป็นที่ยกำบัง ตัวอย่างอิทธิปาฏิหาริย์ข้อนี้ ยกตัวอย่างเรื่อง พระยสกุลบบุตรที่ว่าฝ่ายพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงคลายอิทธิปาฏิหาริย์ที่ปิดบังมิให้เศรษฐีเห็นยสกุลบบุตรทั้งๆ ที่ยสกุลบบุตรก็นั่งอยู่ใกล้กับเศรษฐีนั้นเอง”^{๒๑} และเรื่อง

^{๑๙} พร รัตนสุวรรณ, อภิญา เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักคั่นควาทางวิญญาน, ๒๕๓๖), หน้า ๔๔๕.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๓.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๔.

อิทธิปาฏิหาริย์เนรมิตของมาจากอากาศ เมื่อพระองค์ทรงพระนามว่ากัสสปะพระองค์ทรงเหยียดพระหัตถ์ขวาวออกไป พร้อมกับตรัสว่า ท่านทั้งหลายจงเป็นภิกษุมานเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว ท่านทั้งหลายจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด พอสิ้นพระดำรัส กุลบุตรเหล่านั้นก็ปรากฏว่ามีเครื่องอัฐบริขารครบหมดทุกคนและในเมื่อได้นุ่งห่มสบงจีวร พร้อมทั้งมีเครื่องบริขารอย่างอื่น ก็ปรากฏว่าเป็นเสมือนพระเถระที่มีพรรษาตั้ง ๑๐๐ ทั้งหมด

๒.๓.๓ ด้านจิตใจ

ความสำคัญด้านจิตเจ้านั้นมีผลในการอาศัยเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นของจิตใจเป็นสำคัญ เพราะมนุษย์ทุกคนนั้นต้องการหาที่พึ่งทางใจด้วยกันทุกคน มนุษย์ถ้าขาดที่พึ่งทางจิตใจแล้วก็เปรียบเสมือนบุคคลไม่มีหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ อิทธิปาฏิหาริย์ในทางพระพุทธศาสนาที่เช่นเดียวกันที่แสดงให้เห็นผลทันตาเห็นอย่างน่าอัศจรรย์ใจ เช่น พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเสร็จพระองค์สามารถบอกได้ว่าบุคคลใดมีวาระจิตถึงระดับใดพระองค์ก็ทรงทราบและทรงบอกให้บุคคลนั้นทราบ ซึ่งเป็นการสร้างความอัศจรรย์ใจให้แก่บุคคลทั่วไป เช่น พระพุทธเจ้าทรงทราบถึงหลักการสอนบุคคล ๔ ประเภท คือ เป็นบุคคลที่มีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่ภูมิปัญญาความรู้ความสามารถที่ประกอบด้วย “อุคฆฏิตัญญู วิปจิตัญญู เนยยะ และปทปรมะ”^{๒๒} ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถที่แตกต่างกันดังนี้

๑) อุคฆฏิตัญญู เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถดีมาก พอได้ยินได้ฟังหัวข้อเรื่องเท่านั้นก็สามารถที่จะเข้าใจได้ตลอดทั้งเรื่อง สามารถที่จะเข้าใจหลักในการดำเนินชีวิตในสังคมได้ง่าย เช่นการเข้าใจในเรื่อง “สุขาปฏิบัติ ปาปิกัญญา”^{๒๓} เป็นผู้ปฏิบัติงานเข้าใจง่ายสามารถนำไปปฏิบัติหน้าที่การทำงานเพื่อให้เข้าถึงหลักการดำเนินชีวิตให้มีความสุขได้หรือสามารถประกอบอาชีพให้ประสบความสำเร็จได้ง่าย

๒) วิปจิตัญญู เป็นบุคคลที่ได้ฟังหัวข้อเรื่องพร้อมอธิบายสักครั้งก็เข้าใจในหัวข้อเรื่อง การประกอบอาชีพก็เช่นเดียวกันพอได้ฟังหัวข้อเรื่องพร้อมคำอธิบายก็สามารถนำหัวข้อเรื่องดังกล่าวไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองเช่น “สุข ปฏิปทา ทนธาภิณฺญา”^{๒๔} เป็นผู้มีความสามารถเข้าถึงความสำเร็จได้เร็ว

๓) เนยยะ เป็นบุคคลที่ได้ฟังหัวข้อเรื่องแล้วพร้อมคำอธิบายสัก ๓ ถึง ๔ ครั้งก็พอที่จะสามารถเข้าใจได้และสามารถนำไปปฏิบัติได้ “ทุกขา ปฏิปทา ขิปปาภิณฺญา”^{๒๕} เป็นการปฏิบัติหน้าที่การทำงานที่เข้าถึงความสำเร็จได้ช้า

^{๒๒} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๑๘๓.

^{๒๓} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๖๑/๒๐๐.

^{๒๔} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๖๑/๒๐๑.

^{๒๕} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๖๑/๒๐๒.

๔) ปทปรมะ เป็นบุคคลที่เข้าใจได้อยากจะบอกหัวข้อเรื่องหรืออธิบายอย่างไรก็ไม่สามารถเข้าใจได้ จึงไม่สามารถประกอบการหรือปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จได้อย่าง เช่น “ทุกขา ปฏิปทา ทันธาภิญญา”^{๒๖} ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่มีความลำบากจึงสำเร็จได้อย่าง

เมื่อเป็นเช่นนี้ อธิปภาฏิหาริย์จึงจำเป็นจะต้องเป็นหลักที่พึ่งของบุคคลบางจำพวก เพราะบุคคลเหล่านั้นมีปัญหาไม่เท่าเทียมผู้อื่นเพียงแต่ให้บุคคลเหล่านั้นยึดเป็นที่พึ่งทางจิตใจ เพราะบุคคลที่จะแสดงอธิปภาฏิหาริย์ได้อย่างน้อยก็เป็นบุคคลที่รักษากาย วาจาและจิตใจให้มีความบริสุทธิ์ เว้นจากการล่วงละเมิดศีลหรือบุคคลบางจำพวกอาจใช้อธิปภาฏิหาริย์ในการรักษาโรค เช่น แนวคิดทางพุทธปรัชญาเกี่ยวกับการบำบัดรักษาผู้ป่วยในทางไสยเวทย์^{๒๗} ซึ่งเป็นความเชื่อในระดับโลกียธรรม เป็นบุคคลที่มีความเชื่อมั่นในเรื่องของอธิปภาฏิหาริย์เป็นหลักสำคัญทางจิตใจ

การแสดงอธิปภาฏิหาริย์จึงมีความสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากเพราะมนุษย์มีความเชื่อเรื่องอธิปภาฏิหาริย์มาก่อนที่จะเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนา เพราะมนุษย์มีความเชื่อว่าโลกเกิดจากการสร้างของพระเจ้า พระพรหมหรือพระนารายณ์เหล่านี้ เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้ การแสดงอธิปภาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญในด้านความสนใจให้เกิดแก่นมนุษย์ให้มาปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจนกระทั่งสามารถแสดงอธิปภาฏิหาริย์และพระองค์ก็ทรงเทศนาสั่งสอนหลักธรรมที่ความล้ำเลิศกว่าการแสดงอธิปภาฏิหาริย์ให้แก่พุทธบริษัทปฏิบัติตามเพื่อไม่ให้ยึดติดในอธิปภาฏิหาริย์ เพราะอธิปภาฏิหาริย์บุคคลธรรมดาที่สามารถที่จะแสดงได้และอธิปภาฏิหาริย์เหล่านี้เป็นเพียงพื้นฐานของหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ไม่ใช่สาระสำคัญของพระพุทธศาสนาเป็นเพียงเปลือกนอกเท่านั้น แต่หลักธรรมที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนา คือ ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงโดยนำพาชีวิตมุ่งสู่จุดหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน

๒.๔ ลักษณะของอธิปภาฏิหาริย์

ลักษณะของอธิปภาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนานั้นสามารถแบ่งลักษณะออกได้เป็นประเด็นสำคัญ ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะที่ควรแสดงอธิปภาฏิหาริย์ ในที่นี้หมายถึงเป็นสิ่งที่ควรทำโดยเน้นประโยชน์แห่งมรรคผลในทางพระพุทธศาสนาเป็นเป้าหมายสูงสุด ส่วนลักษณะของการที่ไม่ควรแสดงอธิปภาฏิหาริย์มุ่งไปยังผลที่จะเกิดเพื่อตนเองในลาภสักการะ หรือผลอันนำสู่การหลงติดหมกมุ่นไม่เป็นไปเพื่อความหลุดพ้น เห็นได้ว่าการแสดงอธิปภาฏิหาริย์ดังกล่าวนี้ สามารถให้ทั้งคู่ และโทษไปพร้อมกัน การติดยึดในเรื่องของอธิปภาฏิหาริย์ ซึ่งไม่ใช่จุดหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา เพราะอธิปภาฏิหาริย์เป็นเพียงผลพลอยได้ แต่ไม่ใช่สิ่งที่ต้องการที่แท้จริงตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า สิ่งที่ต้องการตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ก็คือ ความหลุดพ้นจากความทุกข์หรือพระนิพพาน เมื่อเป็นดัง

^{๒๖} วจ.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๑๖๑/๒๐๔.

^{๒๗} ทองเปลือย อภัยวงศ์, “การบำบัดรักษาผู้ป่วยในทางไสยเวทย์กับแนวคิดทางพุทธปรัชญา”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๗๕.

เช่นที่กล่าวมานี้ ลักษณะของอิทธิปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาจึงแบ่งออกได้ ๒ ลักษณะ คือ การแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้า และการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ของพระสาวกของพระพุทธเจ้า ดังนี้

๒.๔.๑ ลักษณะอิทธิปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้า

ลักษณะอิทธิปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้านั้นเป็นการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ของผู้สิ้นกิเลสแล้ว พระองค์ไม่ได้หวังประโยชน์ในทาง ลาภ ยศ สรรเสริญแต่ประการใด พระองค์ทรงแสดงเพื่อให้เห็นว่าการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ก็จะสามารถเห็นผลได้ตามความต้องการ เช่น การแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้ ซึ่งเป็นเพียงผลพลอยได้จากการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนเท่านั้น แต่ยังมีสิ่งที่เหนือกว่าอิทธิปาฏิหาริย์อีก คือพระนิพพาน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์เพียงเพื่อให้เห็นถึงการสร้างศรัทธาตามลักษณะของการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ ดังนี้

๑) อิทธิปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้า วันที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ได้เสด็จไปลอยภาคที่นางสุชาดาใส่ข้าวปายาสถวายทำให้พระผู้มีพระภาคทรงมีพระฉวีวรรณเสมอด้วยสีลิมทองสังข์ทรงสงบแล้วทรงพันวิเศษได้เสด็จเข้าไปยังราชคฤห์พร้อมด้วยภิกษุที่เคยเป็นขโมยผู้สงบแล้วพันวิเศษพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงมีทศพลญาณทรงทราบธรรมเสมอด้วยการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ของพระพุทธองค์นั้นสิ่งแรกที่เรากำลังทำความเข้าใจเอาไว้ก่อนว่าพระพุทธเจ้ามิได้ทรงปรารถนาจะเอาโลกไว้ในกำพระหัตถ์ของพระองค์ทรงเผยแผ่พระศาสนาเพื่อความสุขของสัตว์โลกไม่ใช่เพื่อแสวงหาอำนาจของพระเจ้าจักรพรรดิ “การทำฤทธิ์เดชให้คนเห็น เป็นเหตุนำมาซึ่งความกลัวความยอมแพ้ แต่มิได้ทำให้เกิดความนิยมนับถืออะไรมาก ความสุขของสัตว์โลกจะมีได้ ด้วยการปฏิบัติตามธรรมของพระองค์ไม่ใช่การกลัวฤทธิ์เดชของพระองค์”^{๒๘} แต่ในเรื่องการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์นั้นพระองค์ทรงแสดงได้ดียิ่งกว่าผู้ใด ไม่มีใครทำได้ดีเท่ากับพระพุทธองค์ ดังเช่นวันหนึ่งซึ่งเป็นวันนักขัตตฤกษ์ ในกรุงราชคฤห์ กุมาริกาประมาณ ๕๐๐ คน มาถวายขนมวงเดือนลงในบาตรของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหมดเพียงบาตรเดียว และอีกประการที่สามารถชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจน คือ พระศาสดาเมื่อทรงทำอิทธิปาฏิหาริย์ทรงรำพึงว่าพระพุทธเจ้าในอดีตทั้งหลายทำอิทธิปาฏิหาริย์นี้แล้วจำพรรษาที่ไหนหนอทรงเห็นว่า จำพรรษาในภพดาวดึงส์ แล้วทรงแสดงอิทธิธรรมปิฎกแก่พระพุทธรามดา” ฉะนั้นเมื่อทรงทำอิทธิปาฏิหาริย์นี้เสร็จแล้ว ก็ทรงยกพระบาทขวาเหยียบเหนือยอดเขาคุคันธร ทรงยกพระบาทอีกข้างหนึ่งเหยียบเขาสิเนรุ ระยะที่ย่างพระบาท ๓ ก้าว ได้มีแล้วในเนื้อที่ ๖๘ แสนโยชน์ ช่องพระบาท ๒ ช่อง ได้ถ่างออกเช่นเดียวกันกับการย่างตามปกติใดๆ ไม่ควรกำหนดว่า “พระศาสดาทรงเหยียดพระบาท แล้วจึงทรงเหยียดพระบาทออกไปกว้างนับเป็นร้อย ๆ หรือเป็นพัน ๆ โยชน์ เมื่อพระศาสดาทรงจำพรรษาที่แท่นบันฑุกัมพลศิลาทรงวางผ้าสังฆาฏิของพระองค์ไปคลุมพื้นศิลา “พระ

^{๒๘} พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, *พุทธานุภาพกับจิตตานุภาพ*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๕.

ศาสดาทรงโยนจีวรมาให้คลุมไว้ก่อนประทับนั่งเฉพาะในบริเวณที่จีวรคลุมไว้”^{๒๙} ครั้นแล้วจึงทำให้พระแท่น บัณทุกัมพลคิลาณันเล็กน้อย เท่ากับบริเวณที่จีวรคลุมอยู่ และเสด็จไปยังภพดาวดึงส์

ลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ของผู้ซึ่งสิ้นแล้วแห่งกิเลสทั้งปวง ไม่ยึดติดในความผู้มีฤทธิ์เดชมาก เพราะพระพุทธรูปเป็นผู้มีฤทธิ์มาก แต่พระองค์ก็ไม่ได้ทรงสั่งสอนให้สาวกไปยึดมั่น ถือนั่นในอิทธิปาฏิหาริย์ พระองค์ทรงสั่งสอนให้มีความมุ่งมั่นที่จะนำพาชีวิตมุ่งสู่จุดหมายอันสูงสุด ดังนั้น การแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ของพระสาวกจึงมีลักษณะในการถูกห้ามการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ ดังนี้

๒.๔.๒ ลักษณะอิทธิปาฏิหาริย์ของพระสาวกของพระพุทธเจ้า

ลักษณะการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ของพระสาวกนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ทรงสรรเสริญ เพราะว่าอาจทำให้ไปยึดติดในการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ว่าเป็นของสุดยอด เพราะเป็นสาเหตุของการเกิด โลกธรรม ๘ คือ “ลาภ การได้ลาภ ๑ อลาภ การเสียลาภ ๑ ยส การได้ยศ ๑ อยศ การเสียยศ ๑ ปัสส สา สรรเสริญ ๑ นินทา ตีเตียน ๑ สุข มีความสุข ๑ ทุกข์ ความทุกข์”^{๓๐} โลกธรรมทั้ง ๘ ประการดังกล่าวนี้ ไม่ใช่หนทางแห่งความพ้นทุกข์ พระพุทธเจ้าจึงไม่ทรงสรรเสริญในการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ของสาวก พระองค์ แต่ที่พระสาวกของพระพุทธเจ้าแสดงอิทธิปาฏิหาริย์นั้นก็เป็นการแสดงเพื่อให้ทราบถึง ความเป็นเอกัคคตาของแต่ละบุคคลหรือเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของแต่ละบุคคลเท่านั้น เช่น

๒.๔.๒.๑ อิทธิปาฏิหาริย์ของพระมหาโมคคัลลานะ ท่านได้รับความยกย่องจาก พระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางมีอิทธิฤทธิ์ เป็นอัครสาวกเบื้องขวา เปรียบพระมหาโมคคัลลานะไว้เหมือนพื้เลี้ยงที่ดูแลให้ทารกเจริญเติบโตและคำสั่งสอนของท่านที่ให้ไว้ในโลกนั้นก็มียุหลาย อย่าง ในระยะแรกท่านแสดงฤทธิ์ปราบบุคคลผู้เป็นมิถิยาจำนวนมากให้คลายความเห็นผิดแล้วหันมา เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างเช่นที่เมืองราชคฤห์ ท่านได้แสดงฤทธิ์ปราบเศรษฐีมัตถริยโกสิยะด้วย วิธีการต่าง ๆ อาทิ บังหวนคว้นไฟ เติบจนกรมในอากาศ จนเขาเกิดความกลัวและยอมเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ทำที่สุดก็ประกาศตนนับถือพระรัตนตรัย ท่านได้ปราบมารผู้มีความเห็นผิดด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นกันจน มารยอมแพ้ นอกจากนั้นท่านยังได้ปราบนาคราชนันโทปนันทะ เพื่อความคงอยู่ของพระพุทธศาสนาอีก ด้วยทารกเจริญเติบโตและคำสั่งสอนของท่านที่ให้ไว้ในโลกนั้นก็มียุหลายระยะด้วยกัน อาทิเช่น

๑) แสดงฤทธิ์ปราบบุคคลผู้เป็นมิถิยาจำนวนมากให้คลายความเห็นผิดแล้วหันมา เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างเช่นที่เมืองราชคฤห์ ท่านได้แสดงฤทธิ์ปราบเศรษฐีมัตถริยโกสิยะด้วย วิธีการต่าง ๆ อาทิ บังหวนคว้นไฟ เติบจนกรมในอากาศจนเขาเกิดความกลัวและยอมเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ทำที่สุดก็ประกาศตนนับถือพระรัตนตรัย ท่านได้ปราบมารผู้มีความเห็นผิดด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นกันจน มารยอมแพ้ นอกจากนั้นท่านยังได้ปราบนาคราชนันโทปนันทะ อีกเรื่องหนึ่งที่จะแสดงถึงฤทธิ์โดยการที่ พระมหาโมคคัลลานะได้ขึ้นไปเฝ้าทูลถามพระพุทธเจ้าว่าจะเสด็จลงมาจากเทวโลก ณ เมืองไหน (เป็น อิทธิปาฏิหาริย์ที่พระมหาโมคคัลลานะสามารถเหาะไปทูลถามพระพุทธเจ้าบนเทวโลกได้) และในระยะ

^{๒๙} พร รัตนสุวรรณ. อภิญา เล่ม ๒, อ้างแล้ว, หน้า ๓๗๘.

^{๓๐} อ. อนุช. (ไทย) ๒๓/๙๖/๑๕๙.

ต่อมาท่านได้แสดงในตอนที่จะนิพนธ์ ท่านได้จำพรรษาอยู่ที่ถ้ำกาฬศิลา แคว้นมคธ เตียรธีย์ (นักบวชนอกพระพุทธศาสนา) คณะหนึ่งได้จ้างโจรลักหนึ่งให้ไปฆ่าท่านเหตุเป็นดังนี้ เพราะเตียรธีย์ได้ประชุมปรึกษาหารือกัน แล้วต่างลงความเห็น ว่า ทุกวันนี้ที่พวกตนเสื่อมจากลาภสักการะมีผู้นับถือน้อยลง เป็นเพราะผู้คนพากันหันไปเลื่อมใสพระสมณโคดมเป็นส่วนใหญ่ สาวกของพระสมณโคดมองค์สำคัญที่เป็นตัวการให้คนหันมาเลื่อมใสศาสนาของตนนั้น คือพระโมคคัลลานะเนื่องจากสาวกรูปนี้มีฤทธิ์ไปรณสวรรค์ แล้วกลับมาเทศนาสั่งสอนจนคนคนเกิดศรัทธาเลื่อมใส หากหมดสาวกรูปนี้แล้วพระสมณโคดมก็หมดความหมายพวกเตียรธีย์ก็เรียไรเงินจากผู้ที่นั่งถือนับถือน้อยลงอยู่ไปว่าจ้างโจรให้ไปฆ่าพระเถระ เวลานั้นเป็นระยะเวลาช่วงเข้าพรรษา พวกโจรพากันไปยังถ้ำกาฬศิลาซึ่งท่านจำพรรษาอยู่ ภายนอกถ้ำมีภูเขาลูกเล็ก ๆ ท่านพักอยู่ในภูเขาลูกนั้นและเมื่อได้ทราบว่ามีโจรมาล้อมภูเขามายจะฆ่าท่าน พระเถระก็เข้าฌานอธิษฐานจิตหายตัวพระมหาโมคคัลลานะจะได้รับความยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางมโหทธิฤทธิ์ เป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย เปรียบพระมหาโมคคัลลานะไว้เหมือนพีเลียงที่ดูแลให้ทารกเจริญเติบโตและคำสั่งสอนของท่านที่ให้ไว้ในโลกนั้นก็ยังมีอยู่หลายอย่าง ในระยะแรกท่านแสดงฤทธิ์ปราบบุคคลผู้เป็นมิถิยาจำนวนมากให้คลายความเห็นผิดแล้วหันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างเช่นที่เมืองราชคฤห์ท่านได้แสดงฤทธิ์ปราบเศรษฐีมถลริยโกสิยะด้วยวิธีการต่าง ๆ อาทิบังเหียนคว้นไฟ เติบงกรรมในอากาศ จนเขาเกิดความกลัวและยอมเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าทำยที่สุดก็ประกาศตนนับถือพระรัตนตรัย ท่านได้ปราบมารผู้มีความเห็นผิดด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ทรงสั่งสอนอย่างไม่มีอคติใด อันเนื่องมาจากพระมหาโมคคัลลานะ รูปนี้มีฤทธิ์ไปรณสวรรค์แล้วกลับมาเทศนาสั่งสอนจนคนคนเกิดศรัทธาเลื่อมใส หากหมดสาวกรูปนี้แล้วพระสมณโคดมก็หมดความหมาย พวกเตียรธีย์ก็เรียไรเงินจากผู้ที่นั่งถือนับถือน้อยลงอยู่ไปว่าจ้างโจรให้ไปฆ่าพระเถระ เวลานั้นเป็นระยะเวลาช่วงเข้าพรรษา พวกโจรพากันไปยังถ้ำกาฬศิลาซึ่งท่านจำพรรษาอยู่ ภายนอกถ้ำมีภูเขาลูกเล็ก ๆ ท่านพักอยู่ในภูเขาลูกนั้นและเมื่อได้ทราบว่ามีโจรมาล้อมภูเขามายจะฆ่าท่าน พระเถระก็เข้าฌานอธิษฐานจิตหายตัวไปโดยปริบดา ทำให้พวกเตียรธีย์รู้สึกเคียดแค้นหนักขึ้น จึงเร่งให้พวกโจรจัดการกับพระเถระให้ได้ วันหนึ่งท่านมาหวนพิจารณาถึงการที่พวกโจรพยายามฆ่าท่านว่าคงจะเนื่องมาจากกรรมเก่าที่ตามมาให้ผล พระมหาโมคคัลลานะมีฤทธิ์มากสามารถแสดงฤทธิ์ได้ใกล้เคียงกับพระพุทธเจ้า ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงยกย่องท่านไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะด้านมโหทธิฤทธิ์มากกว่าพระภิกษุทั้งหลาย ที่พระองค์ทรงสรรเสริญอย่างนั้นไม่ได้หมายความว่าพระองค์จะส่งเสริมให้พระโมคคัลลานะใช้อิทธิทธิปาฏิหาริย์ ถึงอย่างไรก็ตาม พระโมคคัลลานะจะมีฤทธิ์มากอย่างไรก็ตาม ก็ยังไม่พ้นจากกรรมที่พระโมคคัลลานะเคยสร้างไว้แต่ปรังก่อน จึงถูกโจรฆ่าตายเพราะเคยสร้างกรรมด้วยการว่าจ้างโจรมาฆ่ามารดาบิดาตาบอดของตนเองจนถึงแก่ความตาย ดังนั้นถึงจะมีฤทธิ์มากอย่างไรก็ไม่อาจทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ พระองค์จึงไม่ทรงสรรเสริญ ดังกล่าวดังพระพุทธดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บรรดาสาวกของพระตถาคตที่มีฤทธิ์มากโมคคัลลานะนี้เป็นเลิศกว่าใครทั้งสิ้น”^{๓๑}

๒) ลักษณะการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์เพื่อให้หายจากการร่งงนอน ซึ่งมีปรากฏในโมคคัลลานสูตร ที่ว่าด้วยอุบายแก้งงนอนของพระโมคคัลลานะ ครั้งหนึ่งพระบรมศาสดาทรงประทับอยู่ ณ

^{๓๑} อภ.ทสก. (ไทย) ๒๐/๑๗/๒๓๔.

แคว้นภักคะ ทรงเห็นพระโมคคัลลานะนั่งโง่งงอยู่ที่แคว้นมคธด้วยทิพยจักขุจึงเสด็จมาปรากฏต่อหน้า แล้วตรัสบอกอุบายแก้ง่วง ๗ ประการ คือ

- (๑) ออย่ามนสิการถึงสัญญาที่หาให้วังอีก
- (๒) พึงพิจารณาถึงธรรมที่ได้สดับมา ได้เล่าเรียนมา
- (๓) พึงสาธยายธรรมที่ได้สดับมา ได้เล่าเรียนมา
- (๔) พึงยอนช่องหูทั้งสองข้าง พร้อมใช้มืออุดตัว
- (๕) พึงลุกขึ้นยืนใช้น้ำลูบตา เหลียวดูทิศทั้งสี่ แหงนดูดาว
- (๖) พึงมนัสสิการถึงอาโลกสัญญา
- (๗) พึงอธิษฐานเดินจงกรมพระมหาโมคคัลลานะปฏิบัติตามแล้ว สามารถทำวิปัสสนา

เจริญขึ้นตามลำดับ คนบรรลอรหัตผลในที่สุด^{๓๒}

๒.๔.๒.๒ อธิติปาฏิหาริย์ของพระปิณโฑลภารทวาชะ หลังจากท่านได้บรรลอรหัตผล แล้วได้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ไว้หลายระยะดังปรากฏหลักฐานใน ๒ ระยะ คือ

๑) ในระยะแรกท่านได้รับคำประลองฤทธิ์ เรื่องนี้เกิดขึ้นที่เมืองราชคฤห์ เศรษฐีคนหนึ่งมีความประสงค์จะทราบว่ามีพระอรหันต์อยู่ในโลกหรือไม่ เศรษฐีเมืองราชคฤห์จึงนำบาตรไม้จันทร์ไปแขวนไว้ในที่สูงแล้วทำว่าหากพระอรหันต์อยู่ในโลกจริงให้เหาะขึ้นไปเอาบาตรไม้จันทร์นั้นลงมา เศรษฐีเมืองราชคฤห์ กำหนดเวลาไว้ ๗ วัน พระมหาโมคคัลลานะเห็นว่า ๖ วัน แล้วยังไม่มีใครเหาะขึ้นไปนำบาตรลงมาตามคำทำ ท่านเกรงว่าจะมีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาด้วยโดยคนทั่วไปจะเข้าใจผิดได้ว่าไม่มีพระอรหันต์อยู่ในโลกจริงท่านจึงบอกพระปิณโฑลภารทวาชะ ซึ่งกำลังยืนหมั่นจิวรอยู่ด้วยกันเพื่อออกบิณฑบาต ให้เหาะขึ้นไปนำบาตรไม้จันทร์ลงมาได้เป็นการสำเร็จ ท่านจึงได้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์เหาะไปปลดไม้แก่นจันทร์บนยอดไม้ แล้วไปรับบิณฑบาตที่บ้านราชคฤห์เศรษฐี มหาชนพากันเกรียวกราวเดิมตามพระปิณโฑลภารทวาชะเถระ พระศาสดาทรงได้ยิน จึงทรงเรียกประชุมพระภิกษุสงฆ์ ทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุแสดงฤทธิ์ใครแสดงต้องอาบัติทุกกฏ^{๓๓} และวันนั้นเป็นวันที่ ๗ ซึ่งครบกำหนดตามที่เศรษฐีเมืองราชคฤห์ขีดเส้นตายไว้

๒) ในระยะที่สองพระปิณโฑลภารทวาชะทำตามที่พระมหาโมคคัลลานะบอกได้เป็น การสำเร็จ ต่อมาท่านได้เข้าจตุตถฌานออกแล้วอธิษฐานจิตให้ตัวเบาจนเหาะได้ ท่านเอานิ้วเท้าคืบหินแผ่นใหญ่เหาะเวียนรอบเหนือเมืองราชคฤห์ ๓ รอบ จากนั้นจึงทำลายก้อนหินให้แหลกละเอียด แล้วไปยืนอยู่บนยอดเรือนเศรษฐีเมืองราชคฤห์เศรษฐีเห็นแล้วศรัทธายอมรับว่าท่านเป็นพระอรหันต์จริง จึงคว่ำหน้านอนราบกับพื้นแล้วอ่อนวอนให้ท่านลงมาจากยอดเรือน ผลของการแสดงฤทธิ์ของท่านครั้งนั้น ทำให้เศรษฐีเมืองราชคฤห์ เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาประกาศตนนับถือพระรัตนตรัยตลอดชีวิต^{๓๔}

^{๓๒} อิง.สตตก.(ไทย) ๓๗/๒๓/๑๘๓.

^{๓๓} วิ.จู.(ไทย) ๙/๗/๑๔.

^{๓๔} บรรจบ บรรณรุจิ, อสีติมหาสาวก, (นนทบุรี : กองทุนศึกษาพุทธสถาน, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๓.

๒.๔.๒.๓ อิทธิปาฏิหาริย์ของพระวังคีสะ ท่านได้ออกบวชเพราะต้องการที่จะเรียนมนต์เรื่องมียู่ว่าเมื่อท่านตัดสินใจจะอาศัยมนต์นี้เลี้ยงชีวิตพวกพราหมณ์ที่จองเวร ท่านจึงพาท่านตระเวนไปแสดงความสามารถตามสถานที่ต่าง ๆ ปรากฏว่าได้รับความสนใจเป็นอย่างมากใน ๒ ระยะด้วยกัน

๑) ระยะแรกที่ท่านแสดงอิทธิปาฏิหาริย์คือใครก็ตามที่ต้องการทราบว่ายัญชาติของตนที่ตายไปแล้วเกิดอยู่ในที่ใดนรกสวรรค์หรือโลกมนุษย์ เมื่อมาหาท่านก็จะได้รับคำตอบหมด วิธีหาคำตอบก็คือ ท่านจะให้นำกะโหลกคนตายมาวางไว้แล้วเอานิ้วเคาะ ไม่นานก็จะได้คำตอบผ่านทางกะโหลกนั้นเกี่ยวกับสถานที่เกิดใหม่ของเจ้าของกะโหลกด้วยวิธีการอย่างนี้ท่านก็ได้รับสิ่งของ อาติอาหาร ของใช้เป็นเครื่องสักการะตอบแทน หลังจากพากันตระเวนไปตามเมืองต่าง ๆ แล้วพวกพราหมณ์จึงพาท่านกลับมายังเมืองสาวัตถีตามเดิมและพำนักอยู่ใกล้ประตูทางเข้าวัดพระเชตวัน เหตุผลที่มาพำนักอยู่ที่นี่ก็เพื่อที่จะชักชวนพุทธศาสนิกชนที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้าให้หันมาเลื่อมใสท่านบ้าง “ท่านทั้งหลาย เชิญมาหาวังคีสะเถิด เขาว่าที่เกิดของคนตายอย่างไม่มีใครรู้ได้” “พวกของท่านโฆษณา” “ วังคีสะจะรู้พระพุทธเจ้าของเราได้หรือไม่” มีเสียงตอบจากพุทธศาสนิกชน ทั้ง ๒ ฝ่ายโต้กันรุนแรงถึงขั้นทำกัน วังคีสะขอตามพุทธศาสนิกชนกลุ่มนั้นไปเฝ้าพระพุทธเจ้าด้วยเพื่อจะได้ประลองวิชากันพระพุทธเจ้าทรงรับคำท้าของท่านที่จะขอแสดงความสามารถให้ดูด้วยการให้นำกะโหลกคนตายมา ๕ กระโหลกด้วยกัน คือ กะโหลกคนตายที่เกิดในนรก กะโหลกคนตายที่เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน กะโหลกคนตายที่เกิดเป็นมนุษย์ กะโหลกคนตายที่เกิดเป็นเทวดาและกะโหลกของพระอรหันต์ วังคีสะเคราะห์กะโหลกคนตายแล้วก็บอกได้ว่าเป็นกะโหลกของใครมาโดยลำดับ แต่มาถึงกะโหลกสุดท้ายอันเป็นกะโหลกของพระอรหันต์ ท่านไม่สามารถบอกได้เคาะแล้วก็ไม่ได้รับคำตอบว่าเจ้าของกะโหลกไปเกิด ณ ที่ใด จึงรู้สึกอับอายและยืนนิ่งอยู่โดยไม่ยอมปริปากพูดอะไร พระพุทธเจ้าทรงทราบวัตถุประสงค์ของกลุ่มวังคีสะได้ดี จึงรับสั่งให้นำกะโหลกคนตายมา ๕ กะโหลก คือ

- (๑) กะโหลกคนตายที่เกิดในนรก
- (๒) กะโหลกคนตายที่เกิดในสวรรค์
- (๓) กะโหลกคนตายที่เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน
- (๔) กะโหลกคนตายที่เกิดเป็นมนุษย์
- (๕) กะโหลกคนตายที่เกิดในนรก

เมื่อได้กะโหลกครบแล้ว ได้มอบให้วังคีสะตรวจสอบดูว่า เจ้าของกะโหลกเหล่านั้นไปเกิดที่ไหนวังคีสะ เคาะกะโหลกเหล่านั้นตามลำดับ และทราบสถานที่ไปเกิดถูกต้องทั้ง ๔ กะโหลก แต่พอมมาถึงกะโหลกสุดท้าย ซึ่งเป็นกะโหลกของพระอรหันต์ไม่สามารถที่จะทราบได้ ไม่มีเสียงตอบจากเจ้าของกะโหลกว่าไปเกิดที่ไหน จึงนิ่งครู่หนึ่ง พระพุทธองค์จึงตรัสถามว่า :-

“วังคีสะ เธอไม่รู้หรือ ?”

“ข้าพระพุทธเจ้า ไม่รู้ พระเจ้าข้า”

“วังคีสะ ตถาคตรู้”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พระองค์ทรงทราบด้วยมนต์อะไร พระเจ้าข้า”

“ด้วยกำลังมนต์ของตถาคตเอง”

ผู้รู้การเกิดและการตายของสัตว์ทั้งหลายได้ครบถ้วนไม่ติดขัดเพราะดำเนินตาม อริยมรรคและรู้แจ้งอริยสัจ เราเรียกผู้นั้นว่าเป็นพราหมณ์ เทวดา คนธรรพ์ และมนุษย์ ไม่รู้ที่ไป ของบุคคลใด บุคคลนั้นสิ้นอาสวะห่างไกลกิเลสแล้ว เราเรียกเขาว่าเป็นพราหมณ์

๒) คือระยะที่วังคิสะได้ฟังแล้วอยากเป็นพราหมณ์เช่นนั้นบ้างจึงทูลขอให้พระพุทธเจ้า สอนวิชาให้โดยคิดว่าเมื่อเรียนวิชาจากพระพุทธเจ้าได้แล้วก็ทำให้รู้ที่เกิดของพระอรหันต์อันจะเป็น ประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเลี้ยงชีพต่อไปพระพุทธเจ้าทรงรับที่จะสอนให้แต่ทรงวางเงื่อนไขให้ ท่านบวชก่อน จึงจะยอมสอน เมื่อวังคิสะตกลง จึงยอมบวชให้ ท่านเป็นสหวิหิกของพระนิโครธกัสสปะสอนให้ท่าน บำเพ็ญสมณกรรมฐานไม่นานท่านก็ได้บรรลุอรหัตผล ซึ่งเท่ากับว่าได้สำเร็จวิชาสี่สมนต์แล้วพระพุทธเจ้า ทรงตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะด้านปฏิภาณวิ

๒.๔.๒.๔ อธิปาทิหารีย์ของพระสิวลี ท่านมีสถานะเดิมเกิดในวรรณะกษัตริย์เป็นโอรส ของพระนางสุปปาวาสาเป็นชาวเมืองกุณฑลโกถียนคร ซึ่งเป็นหนึ่งของกษัตริย์โกถียวงศ์อันเป็นพระญาติข้าง ฝ่ายพุทธมารดา^{๓๔} ชีวิตชมราวาสอยู่ในท้องของพระมารดานานถึง ๗ ปี ๗ เดือน และ ๗ วัน ดังนั้นท่านจึง แปลกพิเศษกว่าเด็กอื่น ๆ กล่าวคือ เมื่อคลอดจากครรภ์มารดาแล้วสามารถทำงานได้เลย เพราะวันที่ คลอดท่านนั้น บิดามารดาได้นิมนต์พระพุทธเจ้ามาเสวยพระกระยาหารพร้อมด้วยพระสาวกรูปสำคัญเช่น พระสารีบุตร ท่านมีโอกาสใช้ชีวิตราวาสเพียง ๗ วัน การออกบวชออกบวชในวันที่ ๗ หลังจากທີ່ประสูติ จากครรภ์พระมารดา โดยพระบิดาและพระมารดาได้มอบถวายให้พระสารีบุตร จะสามารถทำให้เรามอง อธิปาทิหารีย์ของพระสิวรีได้เป็นช่วง ๆ ๒ ช่วง ดังนี้

๑) ความอธิปาทิหารีย์ในช่วงที่ประสูติจากครรภ์พระมารดา และประยูรญาติได้นิมนต์ พระพุทธเจ้าและพระสาวกมาฉันภัตตาหารที่พระตำหนัก เจ้าชายสิวลีโดยเหตุที่อยู่ในครรภ์พระมารดา นานถึง ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน เมื่อประสูติออกมาจึงทำงานได้เลย ดังนั้น จึงได้ช่วยเลี้ยงพระพระพุทธเจ้า พร้อมด้วยสาวก พระสารีบุตรจับตามดูเจ้าชายพระองค์น้อยมาแต่วันแรกสนทนากับเจ้าชายพระองค์น้อยมา แต่วันแรก ครั้นถึงวันที่ ๗ ซึ่งเป็นวันสุดท้ายที่รับนิมนต์ไว้จึงได้สนทนากับเจ้าชายเพื่อสร้างความคุ้นเคย ขณะนั้นเองพระนางสุปปาวาสาทอดพระเนตรเห็นเจ้าชายน้อยสนทนาอยู่กับพระสารีบุตรจึงเสด็จเข้าไปใกล้ พระสารีบุตรได้ถวายพระพรให้ทราบที่กำลังชวนให้เจ้าชายออกบวช และเจ้าชายก็สนพระทัย พระนาง สุปปาวาสาทรงดีพระทัยเป็นอย่างมาก จึงตรัสอนุญาตให้พระเถระช่วยจัดการบวชให้ตามที่เจ้าชายประสงค์

เมื่อพระนางสุปปาวาสาและพระประยูรญาติรวมทั้งพระบิดาอนุญาตแล้ว พระสารีบุตรก็นำ เจ้าชายน้อยไปวัดแล้วจัดการบวชให้เป็นสามเณร และนับแต่วันที่ท่านบวช ลากสักการะก็เกิดขึ้นเป็นอย่างมากแก่วรรณพวชนที่อยู่วัดนั้นได้ฟังตถปัจจุณการจากพระสารีบุตรผู้เป็นพระอุปัชฌาย์เป็น อันดับแรก โดยพระอุปัชฌาย์สอนให้ท่านกำหนดส่วนของร่างกายที่เห็นได้ง่ายก่อน ๕ ส่วนคือ เกสา (ผม) โลมา (ขน) นขา (เล็บ) ทันตา (ฟัน) ตโจ (หนัง) จากนั้นอุปัชฌาย์ได้สอนให้ท่านพิจารณา ถึงความทุกข์ ทรมานขณะอยู่ในพระครรภ์พระมารดานานถึง ๗ ปี ท่านบรรลุอรหัตต์เวลาปลงผมเสร็จพอดี มีหลักฐาน

^{๓๔} ชู.อป. (ไทย) ๒๕/๒๗๕/๑๒๖.

เกี่ยวกับการบรรลุธรรมของท่านไว้ว่า ท่านได้บรรลุโสดาปัตติผลเวลาปลงผมजूที่ ๑ เสร็จบรรลุสกิทาคามีผล เวลาปลงผมजूที่ ๒ เสร็จ บรรลุอนาคามีผล เวลาปลงผมजूที่ ๓ เสร็จและบรรลุและบรรลุอรหัตผล เวลาปลงผมजूที่ ๔ ซึ่งเป็นจุกสุดท้ายเสร็จ

๒) ความอิทธิปาฏิหาริย์ช่วงที่กล่าวได้ว่าท่านเป็นพระภิกษุผู้เลิศในด้านเป็นผู้ที่มีลาภมาก เพราะเหตุที่กระทำและตั้งความปรารถนาไว้ดีแล้วตั้งแต่ภพชาติในอดีตจนมาพบชาติสุดท้ายนี้ ท่านเกิดในพระครรภ์ของพระราชธิดา ได้รับความทุกข์ทรมานอยู่ในพระครรภ์นานถึง ๗ ปี ๗ วัน ครั้นประสูติแล้วพระบิดาและพระมารดาได้ถวายทานแก่พระภิกษุหมู่ใหญ่มีพระศาสดาทรงเป็นพระประธานตลอด ๗ วัน ในวันที่ ๗ นั้นเอง “พระสารีบุตรมาสนทนากับสวลีกุมารแล้วชวนบวช ครั้นบวชแล้วเจริญวิปัสณากรรมฐาน ระลึกถึงทุกข์ที่พระองค์ได้รับตั้งแต่ตลอด ๗ ปี ๗ วัน ที่สุดก็ทำอาสวะกิเลสให้สิ้นไป บรรลุเป็นพระอรหันต์ สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ”^{๓๖}ไม่ว่าจะอยู่ในถิ่นที่ทุรกันดารอย่างไร ก็ไม่เคยลำบากเรื่องอาหาร พระพุทธเจ้าเคยพาพระ ๕๐๐ รูปเดินทางไกลผ่านถิ่นทุรกันดารโดยมีพระสวลีตามเสด็จอยู่ในจำนวนนั้นด้วย ผลปรากฏว่าพระทั้งหมดนั้นไม่ลำบากด้วยอาหารเหตุการณ์ทำนองนี้เกิดขึ้นหลายครั้ง พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นด้วยผลบุญของพระสวลีที่ทำได้แต่อดีตชาติเหตุการณ์ที่กล่าวมานี้ แม้จะไม่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง แต่เป็นเหตุการณ์สนับสนุนที่พอกกล่าวอ้างได้ว่ามีส่วนส่งเสริมต่อการปฏิบัติธรรมของพระสาวกรูปอื่น ๆ เพราะอาหารถือเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งต่อการปฏิบัติธรรม

๒.๔.๒.๕ อิทธิปาฏิหาริย์ของพระมหากัจจายนเถระ ท่านเกิดในวรรณพราหมณ์ ตระกูล “กัจจายนะ” บิดาเป็นบุโรหิตของพระเจ้าจันทรปัชโชต ท่านมีชื่อว่า “กาญจนะ” หรือ “กัญจนะ” เพราะมีผิวพรรณงามดุจทองคำ การกล่าวถึงอิทธิปาฏิหาริย์ของท่าน อาจแบ่งได้เป็น ๒ ระยะ ดังนี้

๑) ระยะที่ท่านได้เกิดในตระกูลคฤหบดี วันหนึ่งได้มีโอกาสมาฟังธรรมในสำนักของพระบรมศาสดาได้เห็นภิกษุรูปหนึ่งซึ่งพระบรมศาสดาทรงสถาปนาขึ้นในตำแหน่งที่สามารถจำแนกเนื้อ ความพุทธพจน์ที่พระศาสดาตรัสไว้โดยย่อ แม้เพียงเล็กน้อยให้พิสดารโดยลึกซึ้งได้ ตัวท่านเองปรารถนาอยากได้ตำแหน่งนั้นบ้างจึงหมั่นทำบุญ ให้ทานทุกอย่างจนตลอดชีวิต พร้อมกับอธิษฐานจิตตอกย้ำให้เป็นฝั่งสำเร็จ ตัดแน่นที่ศูนย์กลางของกายตลอดเวลาเมื่อละโลกไปแล้ว บุญนั้นได้ส่งผลให้ท่านได้ไปเสวยทิพยสมบัติในเทวโลกเป็นเวลายาวนานต่อมาในสมัยของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สุเมธะท่านเกิดเป็นวิद्यารททองเที่ยวไปทางอากาศ เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าซึ่งประทับนั่งในป่าตามลำพัง จึงเกิดความเลื่อมใส เอาดอกกรรณิการ์มาทำสักการบูชาด้วยความเคารพนอบน้อม ด้วยผลบุญนั้น ได้ส่งผลให้ท่านได้กลับไปเสวยทิพยสมบัติเหมือนเดิม และเวียนวนอยู่ในสุคติภูมิอย่างเดียว ตั้งแต่ในภพชาตินั้นมา ท่านไม่เคยตกไปในอบายภูมิเลย

๒) ระยะที่ท่านได้มาบังเกิดในยุคสมัยภพในอดีตพระมหากัจจายนะทำบุญไว้เป็นอันมาก ในพระปฐมุตตรสัมพุทธเจ้า แล้วปรารถนาเป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้จำแนกเนื้อความที่พระศาสดาตรัสไว้โดยย่อให้พิสดาร ในกาลแห่งพระเจ้าสุเมธสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงวิชา เหาะไปในอากาศ มีจิตเลื่อมใส ทำการบูชาด้วยดอกกรรณิกาหลายดอก ในกาลของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า กัสสปะท่าน

^{๓๖} ขุ.เถร. (ไทย) ๕๐/๒๖/๓๐๑.

เกิดเป็นลูกเศรษฐีในกรุงพาราณสี เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว ท่านได้นำเอาแผ่นอิฐทองคำมีราคาแสนหนึ่ง บูชาที่เจดีย์ทองสำหรับบำเพ็ญกัมมัฏฐานได้ตั้งความปรารถนาไว้ว่า

ด้วยผลแห่งบุญนี้ ขอให้สรีระของข้าพระองค์มีวรรณะดุจทองคำในทุกภพทุกชาติที่ได้บังเกิดแล้วด้วยเถิด” เมื่ออธิษฐานจิตมั่นอย่างนั้นแล้วก็ตั้งใจทำบุญ ทุนบำรุงพุทธศาสนาไม่เคยขาดเลยตลอดชีวิต เพื่อนอีก ๗ คนดำรงอยู่ในอภิตตผล พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาญาณพร้อมทั้งทรงทูลว่า พระพุทธเจ้าทรงมอบหมายให้ท่านมาแทน พระเจ้าจันทปัชโชตทรงพอพระทัยมากเสด็จออกมาต้อนรับท่านและตรัสถามถึงเรื่องพระพุทธเจ้าท่านได้ทูลเล่าเรื่องของพระพุทธเจ้าถวาย พร้อมทั้งทูลว่า พระพุทธเจ้ามอบหมายให้ท่านมาแทนเวลาปลงศพครั้งที่ ๒ เสร็จ บรรลุอนาคามีผล เวลาปลงศพครั้งที่ ๓ เสร็จ บรรลุอรหัตผลเวลาปลงศพครั้งที่ ๔ ซึ่งเป็นจุดสุดท้าย เสร็จ^{๓๗}

ในสมัยพุทธกาล ท่านเกิดในบ้านของบุโรหิตของพระเจ้าจันทปัชโชต มีสีกายเหมือนทองคำ จึงได้ชื่อว่า กัญจนมาณพ เจริญวัยแล้วเรียนไตรเพท พอบิดาล่วงไปได้ตำแหน่งเป็นบุโรหิตชื่อว่า กัจจายนะ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอุปติขึ้น จึงส่งท่านกัจจายนะไปนำเสด็จ พระศาสดาทรงแสดงธรรมแก่เขา ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนา ก็บรรลุอรหัตผลด้วยปฏิสัมภิทา พระศาสดาทรงตั้งท่านพระมหากัจจายนะไว้ในตำแหน่งผู้เป็นเลิศในการจำแนก “ข้อความที่พระศาสดาตรัสไว้โดยย่อให้พิสดาร”^{๓๘}

๒.๔.๒.๖ อิทธิปาฏิหาริย์ของพระองค์คุณิมาล ตามตำนานกล่าวว่าเวลาที่ท่านหลุดจากกรรมมารดานั้นเป็นเวลากลางคืน ก็ปรากฏเหตุการณ์ที่น่าอัศจรรย์เป็น ๒ ระยะ ดังนี้

๑) คือในระยะที่เกิดเหตุการณ์มหัศจรรย์ขึ้นคือ ศาสตราวุธยุทโธปกรณ์มหัศจรรย์ขึ้น คือ ศาสตราวุธยุทโธปกรณ์ในบ้านของบุโรหิตก็ดี ในพระคลังแสงก็ดี เกิดเป็นเปลวแสงสว่างโชติช่วงแผ่รังสีไปเป็นบริเวณกว้างบุโรหิตซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการดูฤกษ์ยามอยู่แล้ว จึงวิ่งออกจากบ้านไปแหงนดูท้องฟ้า ปรากฏว่าเวลาตกฟาก (เวลาคลอด) ของบุตรชายนั้นเป็นโจรฤกษ์ คือ “ผู้ที่เกิดในฤกษ์นี้ย่อมเป็นโจรค่อนข้างแน่ จึงไม่สู้สบายใจนัก”^{๓๙} เมื่อเจริญวัยขึ้นบิดาได้ส่งท่านให้ไปศึกษาศิลปวิทยาที่สำนักของอาจารย์ทิสปาโมกข์ ณ เมืองตักกสิลา การศึกษาที่เมือง ตักกสิลาเนื้อที่ทำให้ท่านต้องมาเป็นโจรด้วยความจำเป็น ท่านเป็นคนแข็งแรงและมีกำลังเท่าช้าง ๗ เชือก เมื่อท่านศึกษาอยู่ในสำนักทิสปาโมกข์นั้น ท่านตั้งใจศึกษาเต็มที่ เห็นปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง เดินตากฝนผ่านมายังโรงนาแล้วเกิดความสงสารและเลื่อมใส จึงก่อไฟผิงถวายพระปัจเจกเจ้า ปัจเจกพุทธเจ้าผิงไฟแล้วหายหนาวกลับมีกำลังแข็งแรงท่านเห็นปัจเจกพุทธเจ้ามีกำลังดี ขึ้นจึงเกิดปีติโสมนัส บุญครั้งนั้นส่งผลให้ท่านเกิดมามีกำลังแข็งแรงเท่าช้าง ๗ เชือกในทุกชาติ ความแข็งแรงดังกล่าวมานี้ นอกจากจะเห็นได้ชัดในชาตินี้แล้ว ในชาติที่เกิดพบศาสนา

^{๓๗} บรรจบ บรรณรุจิ, อัสติมหาสาวก, อ่างแล้ว, หน้า ๑๔๖.

^{๓๘} ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๒/๒๐/๒๐๒.

^{๓๙} วิรัช ธีรพันธุ์เมธี, ประวัติพุทธบริษัท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐), หน้า ๓๐.

ของพระพุทธเจ้าก็สสปะมีเรื่องให้เห็นชัดเจนกล่าวคือ ในชาตินั้นท่านเกิดเป็นพระเจ้าพรหมทัตแห่งเมืองพาราณสี

๒) คือระยะเมื่อครั้งที่พระองค์ไปบิณฑบาตพบหญิงมีครรภ์แก่ก็มีความกรุณา เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบโจรองคฺลิมาล จนยอมพระองค์แล้ว จึงประทานการบวชให้วันหนึ่งพระองค์คฺลิมาลออก บิณฑบาตเห็นหญิงมีครรภ์แก่คนหนึ่งคลอดบุตรไม่ได้ ได้รับทุกขเวทนามาก เมื่อฉันภัตตาหารจากบิณฑบาตแล้วไปเฝ้าพระศาสดาปรารภว่าจะช่วยหญิงนั้น พระศาสดาตรัสให้ไปหาหญิงมีครรภ์แก่นั้นแล้ว กล่าวว่า ตั้งแต่เราเกิดแล้วในอริยชาติ จะได้แก่งปลงสัตว์เสียจากชีวิตหาไม่ได้ ด้วยสงวajanนี้ขอความสวัสดิ์ ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่ครรภ์ของน้องหญิงเกิด พระองค์คฺลิมาลทำตามตามที่พระศาสดาตรัสสอน หญิงมีครรภ์แก่ให้คลอดบุตรโดยง่าย^{๔๐} ต่อมาจึงกลับมากราบทูลพระผู้มีพระภาคจึงตรัสสอนให้พระองค์คฺลิมาลกล่าวสัจจวาจาพระองค์คฺลิมาลก็ไปกล่าวสัจจวาจาให้พรให้มีความสุขสวัสดิ์ทั้งมารดาและทารก หญิงนั้นก็คลอดทารกได้อย่างสะดวกดี ท่านได้บรรลุสุตาปัตติผลก่อนบวชหลังจากฟังพระพุทธเจ้าแสดงธรรมเรื่องการไม่ฆ่าสัตว์ จากนั้นจึงทูลขอบวช ครั้นบวชแล้วก็เจริญวิปัสสนาจนได้บรรลุอรหัตผลในเวลาต่อมา เมื่อท่านไปบิณฑบาตก็ถูกก้อนดิน ท่อนไม้ ก้อนกรวดที่เขาขว้างไป มีศีรษะแตกมีโลหิตไหล มีสังขารวิ้งมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคก็ตรัสว่า “กรรมที่จะให้ผลไปหมกไหม้ในนรกเป็นเวลาหลายหมื่นหลายแสนปี เป็นอันท่านได้รับผลในปัจจุบัน พระองค์คฺลิมาลก็หลีกเร้นเข้าไปอยู่ในถ้ำและเปล่งอุทานเป็นธรรมภาษิตในทางส่งเสริมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา”^{๔๑}

๒.๔.๒.๗ อิทธิปาฏิหาริย์ของพระศาสดา ท่านได้บรรลุอรหัตผลเพราะสลัดใจในพฤติกรรมเมาสุราของท่านเองมีเรื่องเล่าว่า หลังจากบวชได้ไม่นาน ซึ่งอาจจะมองระยะที่ท่านแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้เป็น ๒ ระยะ ดังนี้

๑) อิทธิปาฏิหาริย์ของท่านในระยะที่ท่านได้บำเพ็ญกรรมฐานจนได้บรรลุสมาบัติ ๘ ทำให้ท่านมีความชำนาญในการเข้าสมาบัติ ๘ และมีความชำนาญเป็นพิเศษในการเข้าเตโชสมาบัติ คราวหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงพาท่านไปยังท่าเรืออัมพะซึ่งอยู่ในแคว้นเจติ ที่ท่าเรือแห่งนั้นมีอาศรมของพวกชฎิลตั้งอยู่ชฎิลคนนี้นับถือพญานาค (งูใหญ่) พญานาคนั้นมีฤทธิ์มากสามารถบันดาลฝนให้ตกหรือไม่ตกก็ได้ตามใจปรารภนา ซึ่งทำให้ชาวบ้านท่าเรืออัมพะเดือดร้อนมาก พระศาสดาตามเสด็จพระพุทธเจ้าไปถึงที่นั่นทราบความเดือดร้อนของชาวบ้านจึงคิดอยู่ว่าจะทรมานพญานาคให้ได้ ครั้นได้โอกาส ท่านไปนั่งขัดสมาธิใกล้ที่อยู่ของพญานาคนั้น เป็นเหตุให้พญานาคโกรธมาก ถึงขั้นพันคว้นพิชใส่ท่าน ท่านเข้าเตโชสมาบัติอธิฐานจิตให้บังเกิดเป็นคว้นพิชฟุ้งตกลงกลบคว้นพิชของพญานาค พญานาคยิ่งโกรธมากขึ้นจึงพันคว้นพิชใส่ท่านอีก ท่านก็เข้าเตโชสมาบัติอธิฐานจิตให้บังเกิดเป็นคว้นไฟที่ร้อนแรงกว่าไฟพญานาค จนในที่สุดพญานาคต้องยอมแพ้ พระพุทธเจ้าโคดมจึงตั้งท่านไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะด้านเข้าเตโชสมาบัติ^{๔๒}

^{๔๐} ม.ม. (ไทย) ๒๑/๑๓/๑๔๘.

^{๔๑} บรรจบ บรรณรุจิ, อสัทธิมหาสารก, อ้างแล้ว, หน้า ๑๑๒.

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๒.

๒) มีเรื่องที่ทำให้เห็นอิทธิปาฏิหาริย์ของท่านดังนี้ ว่าคราวหนึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏท่านทำหน้าที่ถวายนการอุปถาก มีชาวเมืองแคว้นอังคะจำนวนมากมาที่ภูเขาคิชฌกูฏนั้นเพื่อขอเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

พระศาสดาได้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ด้วยการดำดินลงไปแล้วโผล่ขึ้นเบื้องพระพักตร์ของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเห็นว่าชาวเมืองแคว้นอังคะที่ยังไม่เลื่อมใสศรัทธาเริ่มน้อมใจศรัทธาในพระพุทธศาสนาแล้ว เพื่อเป็นการเพิ่มพูนศรัทธาของพวกเขา พระองค์จึงรับสั่งให้ท่านแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ต่อไปอีกด้วยการยืนเดิน นั่ง นอนในอากาศท่านแสดงตามที่พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งอย่างครบถ้วน และจบลงด้วยการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ที่ท่านชำนาญ คือการทำให้เกิดควันไฟออกจากกายของท่าน^{๔๓}

การแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาเป็นเพียงการแสดงเพื่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่สามารถแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้ในขณะที่ปฏิบัติธรรมในขั้นพื้นฐานเท่านั้น ถ้าสามารถปฏิบัติธรรมได้ถึงขั้นสูงสุดก็จะสามารถทำให้เกิดความสงบสุขมากขึ้นจนกระทั่งสามารถนำชีวิตพ้นจากความทุกข์ได้อย่างแน่นอนดังกล่าว

๒.๕ การปฏิบัติเพื่อให้เกิดอิทธิปาฏิหาริย์

ในวิธีการปฏิบัติเพื่อที่จะเกิดอิทธิปาฏิหาริย์ขึ้นมาได้นั้นตามหลักพระพุทธศาสนาจะต้องอาศัยสิ่งหนึ่งที่สำคัญคือ จะต้องมีความศรัทธาเชื่อมั่น ความเพียรพยายาม จึงจะสำเร็จเกิดอิทธิปาฏิหาริย์ ดังนั้นในเบื้องต้นผู้ปฏิบัติต้องประกอบไปด้วยหลักธรรมในการปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑) ศรัทธา ๔ ประการ ได้แก่

๑) กัมมสัทธา เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม ทั้งด้านกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม และเชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

๒) วิปากสัทธา เชื่อวิบากกรรม เชื่อผลของกรรมเชื่อว่าผลของกรรมดีและกรรมชั่วที่ตนลงมือกระทำไปโดยเจตนาเป็นที่ตั้งย่อมมีผลตอบสนองกลับมาแน่นอนทำเหตุดีผลดีก็ตามมา ทำเหตุชั่วผลชั่วก็จะตาม

๓) กัมมัสสกตาสัทธา มีความเชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตนเองใครกระทำความใดไว้ตัวผู้นั้นจะต้องรับผลของกรรมนั้นแน่นอนไม่มีใครมารับแทนได้ เมื่อตนเองไม่ได้ทำกรรมก็จะไปรับแทนคนอื่นไม่ได้เหมือนกัน ดังนั้นกรรมจึงเป็นสมบัติส่วนตัวที่ทุกคนต้องยอมรับ และปฏิเสธไม่ได้ทีเดียว

๔) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มีความเชื่อมั่นว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้โดยชอบเอง ผู้ที่ประพฤติตามที่พระองค์แสดงไว้จะพ้นทุกข์และเข้าถึงธรรมได้เหมือนกันแน่นอน^{๔๔}

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๕.

^{๔๔} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๒๒/๔๔๓.

๒) ศิล หากบุคคลมีศรัทธาเชื่อมั่นดีแล้ว โดยเฉพาะเชื่อมั่นในพระปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า จึงจะมีความมุ่งมั่นในการดำเนินไปสู่มรรค ผล นิพพานตามที่พระพุทธองค์ได้ดำเนินไปเป็นตัวอย่างแล้ว จึงลงมือตั้งใจรับสมาทานศีลในแต่ละขั้นตามสติกำลังปัญญาของแต่ละบุคคล คือศีล ๕ สำหรับผู้ครองเรือน ศีลอุโบสถสำหรับอุบาสกอุบาสิกา ศีล ๑๐ สำหรับสามเณร และศีล ๒๒๗ สำหรับพระภิกษุ^{๔๕} เมื่อโยคาวจรบุคคลได้สมาทานศีลบริบูรณ์แล้วปฏิบัติให้สมควรแก่ศีลนั้นๆ มีการเจริญสมถภาวนาอันเป็นสมาธิ และเจริญวิปัสสนาภาวนา อันเป็นตวิปัญญาโดยการเจริญสมถกรรมฐานนั้นมุ่งหวังให้จิตเกิดความสงบ มีอารมณ์เป็นหนึ่งตั้งมั่น และการเจริญพระกรรมฐานแบบวิปัสสนา มุ่งหวังฝึกจิตให้รู้แจ้งในรูป-นาม ตามความเป็นจริงว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์เป็นอนัตตา เพื่อกำจัดความเข้าใจผิดที่ยึดมั่นว่ารูป – เป็นของเที่ยง เป็นตัวตน^{๔๖}

เมื่อมีศรัทธา ๔ มีศีล สมบูรณ์เป็นบาทฐานสำคัญแล้วต่อมาก็คือการปฏิบัติให้เกิดอิทธิอิทธิปาฏิหาริย์ ขึ้นก็คือการปฏิบัติกรรมฐานที่เป็น ซึ่งคำว่า กรรมฐาน นั้นแปลว่า ที่ตั้ง (ฐาน) แห่งการงาน (กรรม) ทั้งยังหมายถึงการงานทางใจ ที่เป็นงานที่มีคุณค่าสูง กรรมฐานจึงเป็นงานที่ประเสริฐของใจ เป็นงานที่ทำให้จิตมีค่าสูงขึ้น หากจิตที่ไม่มีการฝึกกรรมฐานใดๆ ไม่ฝึกฝนก็จะวุ่นวายฟุ้งซ่าน ไร้สมรรถภาพอ่อนแอ ก่อให้เกิดความทุกข์ได้ง่าย สร้างความเดือดร้อนแก่ตนเอง และสังคมได้ง่าย เหมือนกับคนที่ว่างงาน ไม่มีงานทำ ย่อมไม่ก้าวหน้าไปได้เพราะปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยไร้ประโยชน์ แต่จิตที่มีกรรมฐานเป็นจิตมีค่า การบำเพ็ญกรรมฐานเป็นการสร้างความดีพิเศษให้แก่จิตนั่นเอง นอกจากกรรมฐานแล้วก็มีศัพท์เรียกอีกอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนาว่าภาวนาซึ่งหมายถึงการอบรมการพัฒนาจิต โดยที่กรรมฐานหรือภาวนามี ๒ อย่าง คือ

๑. สมถกรรมฐาน หรือ สมถภาวนา

๒. วิปัสสนากรรมฐาน หรือ วิปัสสนาภาวนา

การบำเพ็ญสมถกรรมฐานหรือสมถภาวนา ก็เพื่อทำจิตให้สงบ ส่วนการบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน หรือวิปัสสนาภาวนาก็เพื่อให้เกิดปัญญา เพื่อกำจัดอวิชชาซึ่งเป็นต้นตอของกิเลสทั้งปวงลงได้ในที่สุด สมดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเป็นส่วนแห่งวิชา (ภาวนา) มี ๒ คือ สมถะและวิปัสสนา^{๔๗}

สมถกรรมฐาน หรือสมถภาวนา หมายถึงอุบายที่ทำให้จิตสงบ หรือธรรมที่ทำให้จิตสงบจากนิวรณ์ ฉะนั้น การบำเพ็ญสมถกรรมฐาน ก็คือการปฏิบัติอยู่ในจิตสิกขาและจิตสิกขานี้คือการทำสมาธิเพื่อกำจัดกิเลสอย่างกลางนั่นเอง การที่ทางพระพุทธศาสนาเรียกสมาธิว่า “จิตตสิกขา” ก็เพราะว่าเป็นการฝึก

^{๔๕} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๖๗/๓๘๘.

^{๔๖} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๗๙/๒๙๐., อง. ทุก. (ไทย) ๒๐/๒๗๕/๗๓.

^{๔๗} อง.เอก. (ไทย). ๒๐/๒๗๕/ ๗๗.

จิตโดยตรง^{๔๘} สมณะ แปลง่าย ๆ ว่า ความสงบ วิธีทำแต่ที่ใช้ทั่วไปหมายถึง วิธีทำใจให้สงบ ขยายความว่า ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในการฝึกจิตให้เกิดความสงบ จนตั้งมั่นเป็นสมาธิถึงขั้นได้ฌานระดับต่าง ๆ จุดมุ่งหมายของสมณะ คือ สมาธิซึ่งหมายถึงสมาธิขั้นสูงที่ทำให้เกิดฌาน หลักการของสมณะ คือ กำหนดใจไว้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเรียกว่าอารมณ์ ให้แน่วแน่งจิตนั้นอดดึงอยู่ในสิ่งนั้นสิ่งเดียว เรียกกันว่าจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งหรือจิตมีอารมณ์อันเดียว ความแน่วหรือตั้งมั่นของจิตนี้เรียกว่าสมาธิ เมื่อสมาธิแนบสนิทเต็มที่แล้ว ก็เกิดภาวะจิตที่เรียกว่าฌาน

ฌานนี้แบ่งเป็นระดับต่าง ๆ ที่กำหนดเอารูปธรรมเป็นอารมณ์เรียกว่า รูปฌาน หรือเรียกง่าย ๆ ว่า ฌาน มี ๔ ขั้น ระดับที่กำหนดรูปธรรมเป็นอารมณ์เรียกว่ารูปฌาน มี ๔ ขั้น ทั้งรูปฌาน ๔ และอรุณฌาน ๔ รวมเรียกว่า สมาบัติ ๘ ภาวะจิตในฌานนั้น เป็นภาวะที่สุขสงบผ่องใส ไม่มีความเศร้าหมองขุ่นมัว ไม่มีสิ่งรบกวนให้สะดุดหรือติดข้องอย่างใด ๆ เรียกว่า ปราศจากนิวรณ์ ท่านอนุโลมเรียกว่าเป็นความหลุดพ้นจากกิเลสตลอดเวลาที่ยังอยู่ในฌานนั้น ๆ แต่เมื่อออกจากฌานแล้วกิเลสกลับมีได้อย่างเดิม ท่านจึงเรียกว่าเป็นวิกขัมภนนิโรธ หรือวิกขัมภนวิมุตติ คือ ดับกิเลส หรือหลุดพ้นด้วยเอาสมาธิข่มไว้ นอกจากฌานแล้วสมณะยังมีผลพลอยได้ที่สืบเนื่องจากฌานนั้นอีก คือ อาจทำให้เกิดความสามารถพิเศษที่เรียกว่า อภิญญา ๕ อย่าง ได้แก่ แสดงฤทธิ์ได้ อ่านใจคนได้ ระลึกชาติได้ และหูทิพย์ ตาทิพย์^{๔๙}

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค^{๕๐} ได้แสดงอารมณ์ของสมณกรรมฐาน หรือ วิธีปฏิบัติกรรมฐานไว้ ๔๐ อย่าง โดยแบ่งเป็น ๗ หมวด ดังนี้

๑. กสิณ ๑๐
๒. อสุภะ ๑๐
๓. อนุสสติ ๑๐
๔. พรหมวิหาร ๔
๕. อาหาเร ปฏิกุศลสัญญา ๑
๖. จตุธาตุววัตถาน ๑
๗. อรูปฌาน ๔^{๕๑}

^{๔๘} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), การพัฒนาจิต, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา มงกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑- ๔๒.

^{๔๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๕๙.

^{๕๐} พระพุทธโฆสะ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, สมเด็จพระพุทธมหาราช (อภ. อาสโภ) แปลและเรียบเรียง, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยวงค์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๒- ๑๘๓.

ในบรรดาสมณกรรมฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา กลิน ๑๐ อย่าง ที่ทำให้ผู้ฝึกจิตสามารถทำให้เกิดอิทธิฤทธิ์ได้ และเกิดได้ถ้าหากผู้ปฏิบัติฝึกจิตอย่างจริงจัง แต่การปฏิบัติจะเกิดผลสัมฤทธิ์เพียงใดขึ้นอยู่กับความพยายามและการปฏิบัติที่ถูกต้อง

๒.๖ ประโยชน์ของอิทธิปาฏิหาริย์ในพุทธศาสนา

ประโยชน์ในการใช้อิทธิปาฏิหาริย์ในพุทธศาสนานั้นเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดหรืออุดมคติทางพระพุทธศาสนา คือเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งในการปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุด อันได้แก่ความหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งปวง จากข้อมูลที่ศึกษาในพระไตรปิฎกพบว่าแม้อิทธิปาฏิหาริย์ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้นั้นจะเป็นสิ่งอันน่าอัศจรรย์สักเพียงไหนแต่สุดท้ายก็เป็นไปเพื่อนำสู่หลักคุณค่าที่แท้จริงแห่งสังฆธรรมที่เป็นจริงของสรรพสิ่งในโลกที่ตกอยู่ในกฎธรรมชาติ ดังนั้นในการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์จึงกลายเป็นเครื่องล่อหรือทางนำสู่สังฆธรรม เป็นเครื่องยังความเลื่อมใสศรัทธาเป็นเบื้องต้น ดังสรุปได้ ๓ ประการคือ

๑) ใช้เป็นสื่อในการสร้างความเลื่อมใส แก่บุคคลบางกลุ่มเหมือนดังในสมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าทางแสดงยมกปาฏิหาริย์จนเหล่าเดียรธีย์พ่ายแพ้แก่พระพุทธานุภาพทำให้มหาชนเกิดความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังทรงใช้เพื่อการปราบมานะทิฐิให้ยอมรับศรัทธาในพระพุทธศาสนาดังเช่นกรณีของชฎิล ๓ พี่น้อง

๒) ใช้เป็นเครื่องมือนำบุคคลเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา จนได้ดวงตาเห็นธรรมดังกรณีที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เทศนาปาฏิหาริย์ทรงทราบวาระจิตของสาวกผู้มาฟังธรรมแล้วทรงแสดงธรรมจนจิตของผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในพระสัทธรรมส่วนในกรณีที่ทรงใช้นุสาสนีปาฏิหาริย์เห็นได้จากการที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดโปรดปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ จนได้ดวงตาเห็นธรรมและในอีกหลายๆ กรณีที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

๓) ทำให้เกิดพลังจิตเกิดความเชื่อมั่นในจิตตานุภาพ การทำตนให้มีความมั่นใจจิตใจเข้มแข็งเชื่อมั่นไม่ครั่นคร้ามหวาดกลัวต่อใคร ๆ ให้สามารถใช้สายพลังสายตาน้ำเสียง และกระแสดวงจิตประกอบคำพูด ซึ่งจะเป็นเครื่องจูงใจคนให้เชื่อฟัง ลักษณะที่ไม่หวาดหวั่นครั่นคร้ามต่อใคร ๆ ตามปกติมีอยู่ในบุคคล ๒ จำพวกจำพวกหนึ่งมีลักษณะหัวดีอึกบึน ซึ่งไม่นับว่าเป็นจิตตานุภาพ เพราะลักษณะเช่นนี้มีแต่จะเป็นเหตุให้ได้รับความเบียดเบียน เกลียดชัง ไม่เป็นที่ชอบเนื้อพึงใจของใคร เป็นลักษณะที่มีแต่จะนำความเสื่อมเสียมาให้ หากคุณประโยชน์อันใดมิได้เลย ส่วนอีกจำพวกหนึ่งที่นับเป็นอย่างดีนั้นคือมีลักษณะเป็นคนสุภาพ สงบเสถียร เคารพนอบต่อต่อบุคคลที่ควรเคารพ แต่ทว่าหัวใจของคนชนิดนั้นไม่หวั่นเกรงกลัวใคร และจะสามารถจะแสดงให้เห็นว่าเป็นมนุษย์คนหนึ่งอยู่ในโลก และเป็นมนุษย์ที่รู้จักคิด รู้จักพูด รู้จักทำ คนรุ่นหนุ่มย่อมมีความซลาดกลัวอยู่ไม่มากนักน้อย แต่เมื่อได้กระทำการติดต่อกับคนอื่นบ่อย ๆ เข้า ความซลาดกลัวก็ค่อยคลาย และเป็นนายตนเองได้บ้าง แต่ก็ยังมีคนอยู่เป็นจำนวนมากที่อายุเข้าปูนนี้แล้ว

ยังไม่รู้จักเอาหัวใจตัวเอง ปล่อยตนให้เป็นทาสของหัวใจคนอื่นอยู่ตลอดเวลา คนชนิดนั้นไม่สามารถจะบังคับใคร ไม่สามารถจะให้ใครเชื่อ แม้ในสิ่งที่ตนคิดพูดและทำถูกที่สุด ตรงกันข้าม ตนเองต้องกลัวยอมแพ้คนอื่น ถึงแม้ความคิด คำพูด และการกระทำของคนอื่นนั้นจะผิดอย่างเห็นได้ชัด ๆ ก็ดี คนที่สามารถเป็นนายตนเองไม่ตกเป็นทาสของหัวใจคนอื่น และสามารถดึงดูหัวใจคนเข้ามาเชื่อเกรงกลัวนั้น ถ้าเราสังเกตให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่ามีลักษณะสำคัญ ๔ ประการ คือ

- ๑) สายตาแข็ง มีอำนาจในตัว
- ๒) เสียงชัดเจนแจ่มใส
- ๓) ท่าทางสงบเสถียรและเป็นสง่า
- ๔) รู้จักวิธีชักจูงหัวใจคน ให้หันเข้ามาในคลองความคิดของตัวเอง^{๕๖}

อย่างไรก็ดีอิทธิปาฏิหาริย์ทำให้เกิดพลังจิตเกิดความเชื่อมั่นในจิตตานุภาพจะต้องฝึกจิตถึงจะทำให้เกิดความเชื่อมั่น มั่นคงต่อสิ่งที่ตนคิด ตนเชื่อ ในสังคมปัจจุบันอิทธิปาฏิหาริย์พลังจิตที่มีความเชื่อมั่นในจิตตานุภาพ ของคนรุ่นใหม่แทบจะไม่มีปรากฏเหตุอาจเพราะความมั่นใจที่ไม่มีในตนเองหรือขาดการยอมรับตนเองนั้นไม่มีจึงทำให้ยอมตกเป็นทาสผู้อื่นเชื่อฟังผู้อื่นอยู่รำไป

๒.๗ โทษของอิทธิปาฏิหาริย์ในพุทธศาสนา

เนื้อหาที่ว่าด้วยโทษของอิทธิปาฏิหาริย์นั้นปรากฏกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกเพียงแค่ข้อควรระวังซึ่งเป็นหลักการที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ ทั้งยังทำให้ไปไม่ถึงยังจุดหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดการยึดติดหลงผิดให้ความสำคัญในการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์มากกว่าการปฏิบัติเพื่อให้หลุดพ้น ซึ่งเป็นเหตุไม่รู้แจ้งในอริยสัจ หรือสัจธรรม ๔ ประการ คือ

๑) การไม่รู้จักทุกข์ทั้งปวง มีความลุ่มหลงในลาภ ยศ สรรเสริญที่เกิดขึ้นในโลกธรรม ๘ ประการ “มีสุขคู่กับทุกข์ มีสรรเสริญคู่กับนินทา มียศคู่กับเสื่อมยศ มีลาภคู่กับเสื่อมลาภ” เพราะจะทำให้เกิดความเข้าใจผิดของผู้พบเห็น

๒) การไม่รู้จักเหตุแห่งการเกิดทุกข์ทั้งเพราะการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์นั้นสามารถให้ทั้งประโยชน์และโทษเช่น ขณะที่สามารถแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้ย่อมมีลาภยศสรรเสริญมาสู่ผู้แสดง แต่เมื่อไม่สามารถแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้ก็จะทำให้เสื่อมลาภ ยศ สรรเสริญ ทำให้เกิดทุกข์ตามมา

๓) การไม่รู้ความดับทุกข์ เพราะไม่รู้จักการสงบสติอารมณ์หรือรู้จักการเพียรพอกก็จะทำให้ไม่สามารถดับทุกข์ได้ตามจุดหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา

๔) การไม่รู้หนทางในการดับทุกข์ เพราะเป็นผู้มีมิจฉาทิฐิ ไม่วางใจเป็นกลางเข้าข้างตนเองอยู่ตลอดเวลา เป็นเหตุผลหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ นอกจากนี้การไม่รู้จักกิจใน

^{๕๖} พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, พุทธานุภาพ กับจิตตานุภาพ, อ้างแล้ว, หน้า ๔๖.

อริยสัจ ๔ ประการคือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรคนี้ ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงไม่ทรงให้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ที่จะประกอบด้วย

- (๑) ไม่รู้อดีต คือไม่รู้จักสาวหาเหตุในอดีต สิ่งที่ปรากฏในอดีตว่าสิ่งที่ปรากฏในปัจจุบันนี้คือเป็นเหตุแห่งผลอะไรในอดีต
- (๒) ไม่รู้อนาคต คือไม่รู้จักสาวหาเหตุในอดีตสิ่งที่ปรากฏในอดีตว่าสิ่งที่ปรากฏในปัจจุบันนี้คือเป็นเหตุแห่งผลอะไรในอนาคต
- (๓) ไม่รู้ทั้งอดีตและอนาคต คือไม่รู้จักโยงเหตุในอดีตให้เชื่อมถึงผลในอนาคต
- (๔) ไม่รู้จักปฏิจรรยสมุปบาท คือไม่รู้จักสภาวะธรรมนั้นๆ

เรื่องของการไม่รู้กิจในอริยสัจ ๔ นี้ปรากฏอยู่ในเรื่องของปาฏิหาริย์ที่ตำบลอุรุเวลา เรื่องชฎิล ๓ พี่น้อง ในพระวินัยปิฎก มหาวรรค ในอุลลทกปาฏิหาริย์กถา มีเนื้อความว่า ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจาริกไปโดยลำดับ ตามความเป็นจริงโดยธรรมที่ว่าอาศัยกันและกันเกิดขึ้น คือเป็นเหตุปัจจัยซึ่งกันและกัน ตราบใดที่ยังไม่รู้สังขารเหล่านี้จะทำให้เกิดความหลงผิดเข้าใจผิดต่างๆ นานาเกิดกิเลสที่เรียกว่า โมหะ ขึ้นอันเป็นรากเหง้าของอวิชชาเกิดการปรุงแต่งคือสังขาร เมื่อยึดสังขารเป็นตัวตน เป็นเรา เป็นเขา ก็คือความหลงผิดคิดว่าร่างกายนี้เป็นของเรา สิ่งนี้เป็นของๆ เรา เราทุกคนนั้นมีกรรมเป็นตัวกำหนดให้เป็นผลสำเร็จถ้าทำดี ผลที่ดีจะส่งผลให้เราได้ดี ถ้าทำไม่ดีผลที่ไม่ดีก็จะส่งผลให้เรา จัดได้ว่าสิ่งที่สำคัญที่สามารถกำหนดให้คนทำความดีความชั่วได้แตกต่างกัน คือ อวิชชาแปดอย่าง ผลของการไม่เข้าใจในอิทธิปาฏิหาริย์ของชฎิลอุรุเวลกัสสปะจึงมีทิฐิที่เป็นมิจฉาทิฐิความสำคัญที่ผิดเชื่อว่าตนเองนั้นเป็นอรหันต์ที่ไม่มีใครมีความสามารถเหนือกว่าตนเองพระพุทธเจ้าจึงได้ทำลายทิฐินั้นด้วยการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์เพื่อปราบชฎิลอุรุเวลกัสสปะที่มีมิจฉาทิฐิความสำคัญที่ผิด^{๕๓} หลังจากนั้นพระพุทธเจ้าก็ทรงห้ามสาวกของพระองค์แสดงอิทธิปาฏิหาริย์เพราะกลัวหลงตนผิดเช่น ชฎิล ๓ พี่น้อง อีกทั้งยังมุ่งให้คนทั้งหลายเห็นในธรรมแห่งพระองค์มากกว่าเห็นในอิทธิปาฏิหาริย์ที่ไฉทางอันจะทำให้พ้นไปจากทุกข์ได้ อีกทั้งอิทธิปาฏิหาริย์เป็นเพียงแค่ผลพลอยได้จากกาปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเพียงเท่านั้น และเหตุผลที่สำคัญอาจเพราะอิทธิปาฏิหาริย์นั้นอาจถูกนำมาใช้หลอกลวงผู้อื่นในการเลี้ยงชีพของตนให้ได้กินดีอยู่ดี ขาดความเป็นสมณะทั้งยังจะทำให้มหาชนทั้งหลายเข้ามาขอความช่วยเหลือในด้านอิทธิปาฏิหาริย์จนกระทั่งไม่มีเวลาในการบำเพ็ญตนในทางสมณะธรรมเพื่อเป็นไปแห่งความหลุดพ้นตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า

สรุป อิทธิปาฏิหาริย์ หมายถึงการกระทำที่กำจัดหรือทำให้ผู้เป็นปฏิปักษ์ให้สิ้นไปและการทำกิเลสให้สิ้นไป ซึ่งการกระทำที่มีความอัศจรรย์เกิดขึ้นและมีผลตามเป็นอัศจรรย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมี ๓ ประการ ดังนี้ ๑) อิทธิปาฏิหาริย์ ฤทธิ์ที่สามารถแสดงให้เป็นอัศจรรย์ได้ด้วยการให้ฤทธิ์ที่เกิดจากการใช้พลังอิทธิฤทธิ์ที่เกิดจากจิตใจ ๒) อาเทศนาปาฏิหาริย์ การท่ายใจ เป็นผู้รอบรู้กระบวนการของจิต

^{๕๓} วิ.ม. (ไทย) ๔/๔๓/๕๔.

มนุษย์หรือสัตว์สามารถกำหนดจิตใจของคนอื่นได้อย่างน่าอัศจรรย์ใจ ๓) อนุสาสนีปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์ที่เกิดจากการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง

อิทธิปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาแบ่งระดับออกได้เป็น ๒ ระดับ คือ ๑) อิทธิปาฏิหาริย์ระดับโลกีย์วิสัยธรรม ที่บุคคลทั่วไปหรือชาวโลกผู้ที่รักษากาย วาจาและจิตใจให้มีความบริสุทธิ์ ก็สามารถแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้ ๒) ระดับโลกุตระธรรม นั้นเป็นการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ของผู้สิ้นแล้วซึ่งกิเลส เป็นการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสแก่บุคคลที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใสได้ ดังนั้น อิทธิปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญในฐานะที่ทำให้เกิดความสนใจเกิดความศรัทธาเลื่อมใสของบุคคลทั้งหลายจงใจเพื่อให้เข้ามาประพาสเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม โดยมีหลักในปฏิบัติเพื่อให้เกิดอิทธิปาฏิหาริย์ในเบื้องต้นนั้นจะต้องประกอบไปด้วยหลักศรัทธา ๔ ประการ และมีศีลเป็นที่ตั้ง มีความเพียรในการปฏิบัติสมณกรรมฐานกำหนดใจไว้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเรียกว่าอารมณ์ ให้แน่วแน่มั่นคงอยู่ในสิ่งนั้นสิ่งเดียว เรียกกันว่าจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งหรือจิตมีอารมณ์อันเดียว ความแน่วหรือตั้งมั่นของจิตนี้เรียกว่าสมาธิ เมื่อสมาธิแนบสนิทเต็มที่แล้ว ก็จะเกิดภาวะจิตที่เรียกว่า ฌาน ซึ่งมีผลอาจทำให้เกิดความสามารถพิเศษที่เรียกว่า อภิญญา ๕ อย่าง ได้แก่ แสดงฤทธิ์ได้ อ่านใจคนได้ ระลึกชาติได้ และหูทิพย์ ตาทิพย์ เกิดขึ้น

อย่างไรก็ดีอิทธิปาฏิหาริย์ในพุทธศาสนานั้นมีทั้งคุณประโยชน์และโทษเกิดขึ้นกล่าวคือ ในคุณประโยชน์นั้นสามารถนำมาใช้เป็สื่อในการสร้างความเลื่อมใส ใช้เป็นเครื่องมือนำบุคคลเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา และทำให้เกิดพลังจิตเกิดความเชื่อมั่นในจิตตานุภาพความเข้มแข็งในจิตเกิดขึ้น ส่วนในโทษของอิทธิปาฏิหาริย์ในพุทธศาสนานั้นทำให้เกิดนำสู่ความหลงผิดหรือการนำไปใช้ในทางที่ไม่ควรจึงทรงแสวงหาในลาภ ยศ สรรเสริญ ทำให้ไม่รู้จักรเหตุแห่งการเกิดทุกข์ ไม่รู้ความดับทุกข์ไม่รู้จักรการสงบสติอารมณ์หรือรู้จักรการเพิงพอ เป็นผู้มีมิจฉาทิฐิ ไม่วางใจเป็นกลางเข้าข้างตนเองอยู่ตลอดเวลา เป็นเหตุผลหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ นอกจากนี้ การไม่รู้จักรกิจในอริยสัจ ๔ ประการคือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรคนี้